

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

VAJTA

2016.

Készítette:

Meridián Mérnöki Iroda Kft 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

Deák Varga Dénes vezető tervező

Tóth Dóra Kata okl. településmérnök

Hajba Csaba okl. településmérnök, okl. építészmérnök

Építészeti értékvédelem munkarész

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3.
1. Vizsgálat: szöveg, térképi ábrázolás, fotók azonosításra alkalmas adatokkal és formában	
a) történeti leírás és a változással érintett területen: műemléki értékek felmérése, települési értékleltár felvétele szemrevételezéssel	3.
b) természet, táj, tájhasználati, településhálózati és településszerkezeti összefüggések, tájtörténet	4.
c) településkép és utcaképek	7.
d) településszerkezet és területhasználat	7.
e) településkarakter: telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok	9.
f) védettségek: régészeti és műemléki egyedi és területi, világörökségi	11.
g) az örökségi értékek elemzése	12.
h) területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggérendszerében	12.
2. Változtatási szándékok: a tér- és időbeli folyamatok megjelenítése	
a) településhálózati és tájhasználati változás	13.
b) településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás	13.
c) infrastrukturális változás	13.
d) népesség, életmód, társadalom, kultúra változása	
e) műemléki értékek felmérése esetén a középtávon tervezett, a települési értékleltárban szerepeltetett létesítmények megjelenését érintő beavatkozások megnevezése és rövid ismertetése	
3. Hatáselemzés szöveges és ábrázolt formában a különböző hatásterületek kijelölésével	
a) történeti településszerkezetet érintő következmények	14.
b) természeti, táji hatások	14.
c) a településkép feltárulásának változásai	14.
d) régészeti emlékek, műemléki értékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei	14.
e) történeti térbeli rendszerek alakulása	14.
f) műemléki jelentőségű területek, műemléki környezetek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében	14.
g) műemlékek megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei	15.
h) településkarakter változásának hatásai	15.
i) környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései	15.
j) folyamatok iránya, visszafordíthatósága	15.
k) kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei	16.
l) a műemléki értékek tekintetében SWOT-analízis (kockázatelemzés)	16.
4. Összefoglalás	16.
5. A műemléki értékek tekintetében települési értékleltár	17.
a) az építészeti örökség országos védelemre (védett műemléki érték) méltó létesítményeinek azonosító adatai	
b) a közterület felé eső homlokzatok, nézetek megőrzendő, az építészeti kialakítás karaktere szempontjából jelentős értékei	
c) a létesítmények további – szemrevételezéssel megállapítható – értékei	
6. Az értékvédelmi terv fejezete	
a) az értékek meghatározása	18.
b) az értékleltárban szerepeltetett létesítmények értékeinek megőrzését elősegítő szempontok és konkrét követelmények	19.

- c) helyi szabályozási elemekre, övezeti előírásokra, helyi értékvédelmi rendelethez vonatkozó javaslatok 19.
 - d) az érték védelmét szolgáló egyedi vagy sajátos szabályok 19.
 - e) az értékleltárban szerepeltetett létesítmények értékeit érintő fejlesztési, rendezési és hasznosítási típusú feladatok meghatározása 20.
- 7. Nyilatkozat** 21.

Melléklet:

Örökségvédelmi értékvizsgálati adatlapok
Építészeti értékvizsgálat térképei

Bevezetés:

Vajta 2006-ban készült településrendezési tervéhez készült Örökségvédelmi hatástanulmány. 2015-ben Vajta község önkormányzata településfejlesztési döntésében elhatározta, hogy településfejlesztési koncepcióját, illetve településrendezési eszközeit felülvizsgáltatja. Ehhez új örökségvédelmi hatástanulmány is készül.

Fentiek alapján az örökségvédelmi hatástanulmány a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) kormányrendeletnek és a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III. 11.) Korm. rendeletnek megfelelően a településfejlesztési koncepcióhoz és a településrendezési eszközökhöz készül.

A hatástanulmány szerkezetét és tartalmát a 2001. évi LXIV. törvény 85/A. § (1) és a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 68. § (2) bekezdése, illetve utóbbi 12. sz. melléklete határozza meg, amely alapján a dokumentáció készült.

A hatástanulmány készítésénél az építészeti értékvédelmi résznél az alábbi jogszabályok rendelkezései kerültek beépítésre:

- a Kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény
- az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII törvény
- a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet
- az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet
- a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet
- a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól szóló 13/2015. (III. 11.) MvM rendelet

1. Vizsgálat: szöveg, térképi ábrázolás, fotók azonosításra alkalmas adatokkal és formában:

a) történeti leírás és a változással érintett területen

aa) régészeti örökség felmérése esetén terepbejárás:

a régészeti munkarész tartalmazza

ab) műemléki értékek felmérése, települési értékleltár felvétele szemrevételezéssel:

Történeti leírás

A település és környéke már ősidők óta lakott hely: A falu melletti Kisvajta-dűlőben bronzkori, a főút körül a kelta "kocsitemetkezés", a Kisbasaréti-dűlőben római kor leletei kerültek felszínre.

A település első említése a Gesta Hungarorumban volt a 13. század fordulóján, a falu azon részét, amely a 14. század elején Sándor-fia Ivánka birtoka volt, Károly Róbert király a Ják nemzetség-beli Sitkei Lőrinc fiainak (Kopasz, Leukus, Imre) adta, de már ezt megelőzően telepítési szabadságot adott a Sitkeieknek Vajtára azzal, hogy szabad állapotú emberek szabadon költözhetnek ide, és 5 évi adómentességet élvezhetnek. A település másik részét, rajta a Szent-Lénárd templommal, mint Simontornya tartozékát Károly Róbert király 1324-ben Henc fia, János budavári bírónak adta. Ez

az első okleveles bizonyíték Vajtáról. A település harmadik részét Hardi Dezső bírta, aki vajtai jobbágyaival 1325-ben a kurdiak (Tolna vármegye) termését elhordatta.

1343-ban Sitkei Lőrinc fia Leukus vajtai birtokát a Szent Lénárd templommal együtt betelepítés végett átadta Ugali Pál országbírói ítélőmesternek.

Vajta 1397-1425 között Simontornya vár tartozéka volt. Ekkor Ozorai Pipo (Filippo Scolari) a székesfehérvári Boldogasszony templomnak és káptalannak ajándékozta. A 16. században a káptalan irattárában tűzvész pusztított, így 1425 és a 16. század második fele között nincsen semmilyen információ Vajtáról. A székesfehérvári Boldogasszony-templom török kézre kerülésekor, 1543-ban elpusztult. Vajta is ekkor lett az Oszmán Birodalom része.

A török uralom idején a Szekszárdi szandzsákhöz tartozott, és végig lakott volt. 1572-73. évi adófizetők összeírásakor ismét említik Vajtát. 1566-os irat szerint nem csak a török, hanem a magyar várórség adóztatta, amely Palotavárának eleste után szűnt meg. A településről ezután csak 1617-ben tesznek említést, amikor pusztaként írják le.

1650-ben Palota várát és tartozékait Zichy István kapta meg a királytól. A törökök elűzése után délszlávok lakták a falut, akik juhtenyésztéssel foglalkoztak. Egy 1702-es irat szerint pusztaként említik a települést.

1715-ben letelepítési programba kezdett a család Zichy János vezetésével. Az első letelepítésre 1720-ban került sor. Később református és evangélikus magyar családok telepedtek itt le, de 1743-ban elvették a protestánsoktól a vallásszabadságot, és a lakosok elköltöztek. 1762-ben a lakosság egy része átköltözik Kalocsa mellé, Foktőre, ezért Zichy Jánosnak nógrádi és más észak-magyarországi jobbágyságot kellett betelepítenie.

A község népességéről az első megbízható adat 1785-ből származik, ekkor 84 házban 119 család élt, a lelkek száma 571 volt. A lakosság legnagyobb része katolikus vallású volt.

Helyzetüket 1945-ig a Zichy-féle nagybirtok határozta meg, amelyen intenzív majorsági gazdálkodás folyt. Ennek következtében több majorság jött létre (Belmajor, Tüskésmajor, stb.). 1945-ben a Zichy birtok felosztásával gyökeresen megváltoztak a földbirtok viszonyok. 1948-ban államosították a község XVIII. század óta létező katolikus iskoláit, majd a gazdák is termelőszövetkezetbe kényszerültek.

A tsz-ek megalakulásakor a faluban a Petőfi Tsz-t hozták létre. A település lakossága főként állattenyésztésből, növénytermesztésből és szőlőművelésből élt.

A kommunizmus alatt Sáregres településsel közösen Vajta is a Cecei közös tanácshoz tartozott, amely negatívan befolyásolta fejlődését. (forrás: wikipédia, www.vajta.hu)

b) természet, táj, tájhasználati, településhálózati és településszerkezeti összefüggések, tájtörténet:

Vajta község a természeti tájak rendszertani felosztása szerint az Alföld nagytájban, a Mezőföld középtájban, a Duna – Sárvíz köze kistájcsoporthoz tartozó Dél – Mezőföld kistájban, annak északi részén helyezkedik el.

A kistáj átlagosan 94 és 214 m közötti tszf-i magasságú, lösszel, illetve futóhomokkal fedett hordalékkúp síkság. Vajta közigazgatási területe a Tengelici homokvidék nyugati peremétől a Sárvízig terjed. A homokvidékre a homokbuckákkal és buckaközökkel erősen tagolt felszín a jellemző, viszont a község nyugati részein az egykori ártéri területek laposai találhatók.

A település jellegzetessége az erdőterületek nagy aránya – megközelítően 30 %, valamint a vízfolyások jelenléte. Az erdők jellemzően a település déli oldalán találhatók. Az elmúlt évszázadokban az ember által használt területek fokozatosan növekedtek. A település nyugati oldalán található Sárvíz és környezeténél figyelhető meg legjobban az emberi beavatkozás. A csatorna kiépítésével a mocsaras területek visszahúzódtak, ahol gyepek területek, szántók alakultak ki. Ennek ellenére napjainkban is találunk a vízfolyásos területeken mocsaras foltokat, legelőket, amely a táj jellegzetes alkotóelemei.

A művi beavatkozás a tájban jellemzően maga a település, valamint a vonalas infrastruktúra elemei (utak, vasút, villanyvezetékek stb.). A belterület Vajta közigazgatási területének a 12 %-a, ami alapján elmondható, hogy a természetes környezetre gyakorolt hatás nem jelentős.

Az I. katonai felmérés idején (1. számú kép) a Sárvíz mentén még nagy mocsaras területeket jelöltek, valamint az erdőterületek aránya is jelentős.

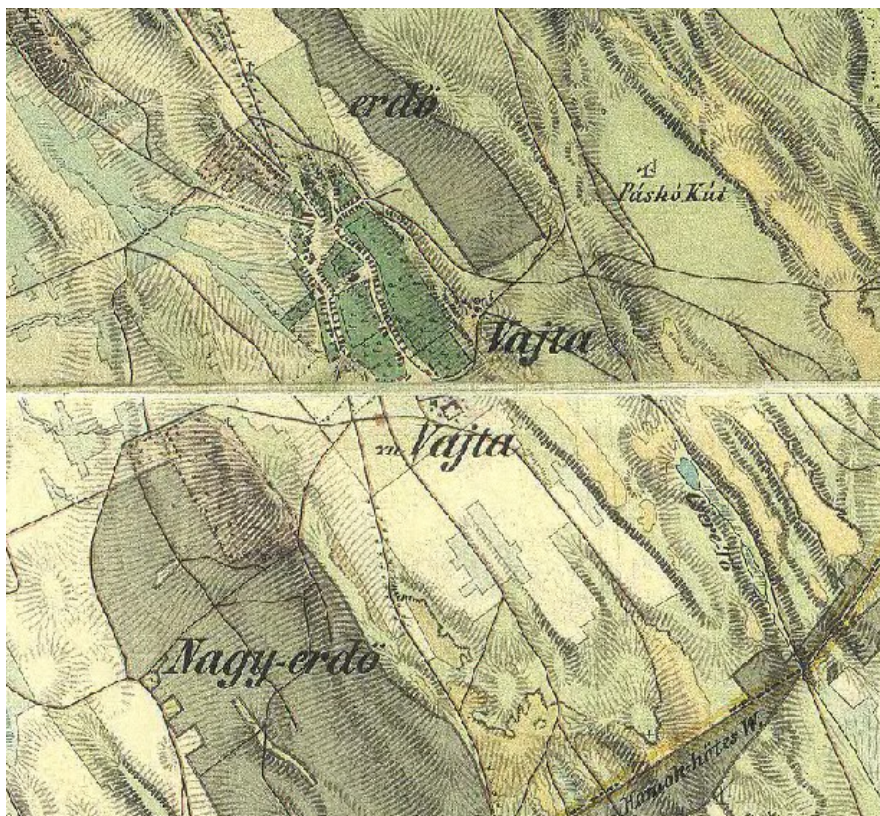
A II. katonai felmérésen (2. számú kép) a mocsaras területek visszahúzódása látható, valamint a fő út mentén tervezett fasorokat telepítették.

A III. katonai felmérésen (3. számú kép) a Sárvíz már szabályozott vízfolyásként került ábrázolásra. A településtől észak-nyugati irányban szőlőterületeket is műveltek ebben az időszakban.

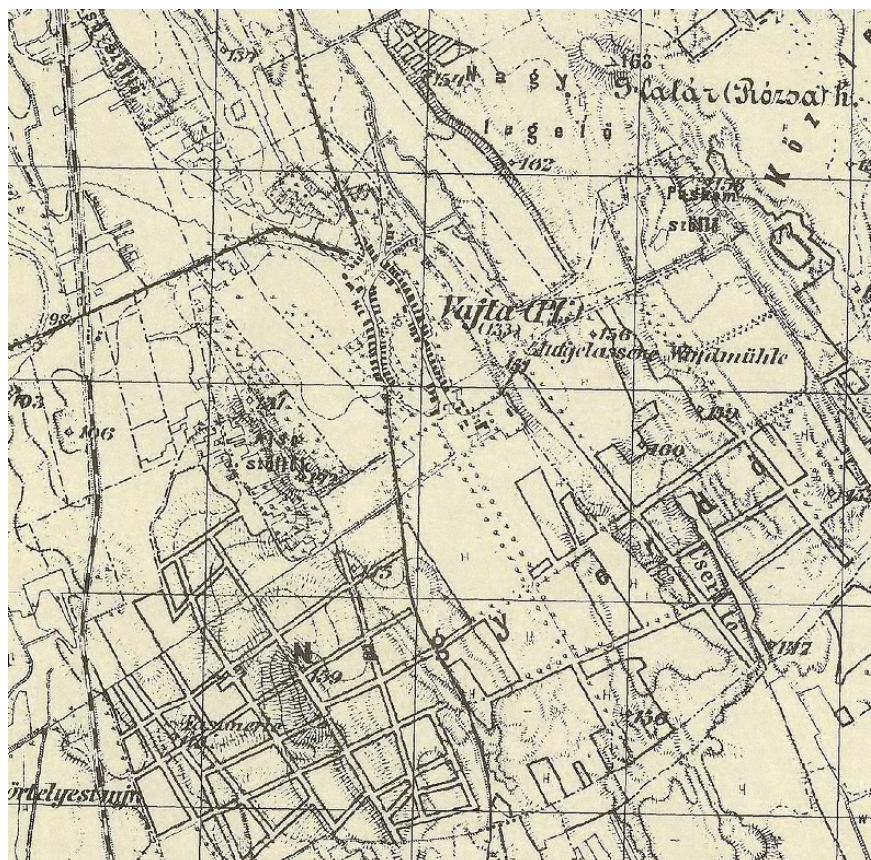
A XX. század második felétől a település belterülete jellemzően északi irányba növekedett a fő út mentén. A fő út nyugati oldalán található a termálvíz fürdő és a tervezett hétvégi házas terület, amely még nem épült ki.

1. számú kép: Vajta közigazgatási területe az I. katonai felmérés idején

2. számú kép: Vajta közigazgatási területe a II. katonai felmérés idején (1806-1869)

3. számú kép: Vajta közigazgatási területe a III. katonai felmérés idején (1872 – 1884)

4.

c) településkép és utcaképek:

Vajta fő utcája, az utcáról látható házsorok, a településközpont a templommal, a temető, valamint a Zichy kastély és a Zichy-Wenckheim kastély épületegyüttese adják a település karakterének fő elemeit. Déli irányból a fő utca nyugati oldalán a Zichy kastély és parkja látható, ahonnan a településmag felé haladva tárul fel a fő utca, jellemzően nagy, tágas keresztmetszettel. A templom és környezete, valamint a Szabadság tér és környezete a Wenckheim kastéllyal, a községházával jelenti a településközpontot, ahonnan a település többi utcája szétágazik.

Fentiek alapján elmondható, hogy a településnek 3 fő pólusa van: délen a Zichy Kastély, északi irányban a termálfürdő, középen pedig a településmag. Fenti részeket összekapcsolja a fő utca.

A fő utcával (Petőfi S. u.) párhuzamosan keleti irányban húzódik az Ady Endre utca, amely a Petőfi utcához képest helyenként szűkebb keresztmetszetű. Az Arany J., Váci M. utcák, valamint a termálfürdő környezetének utcái tervezettek, szabályosan kialakítottak. Az utóbbi évtizedekben viszont a településen nem alakultak ki egyidőben épült lakóházak által alkotott utcaképek.

A település többi utcája szabálytalan vonalvezetésű és keresztmetszetű, találhatóak közők, gyalogutak is. Az Árpád és Puskin utcák nagy keresztmetszettel rendelkeznek, ahol tér, közkert kialakítására is jutna terület.

d) településszerkezet és területhasználat:

A település a Sárvíz vízenyős területeitől keleti irányban alakult ki. Az I. katonai felmérés (1763-1787) idején (4. számú kép) a templom és környezete alkotta a településmagot. A Petőfi S. utcát jelöli a térkép akkor is már fő utcaként. Az Ady E. utca és a Pálfa felé vezető utcák alkották továbbá a település gerincét.

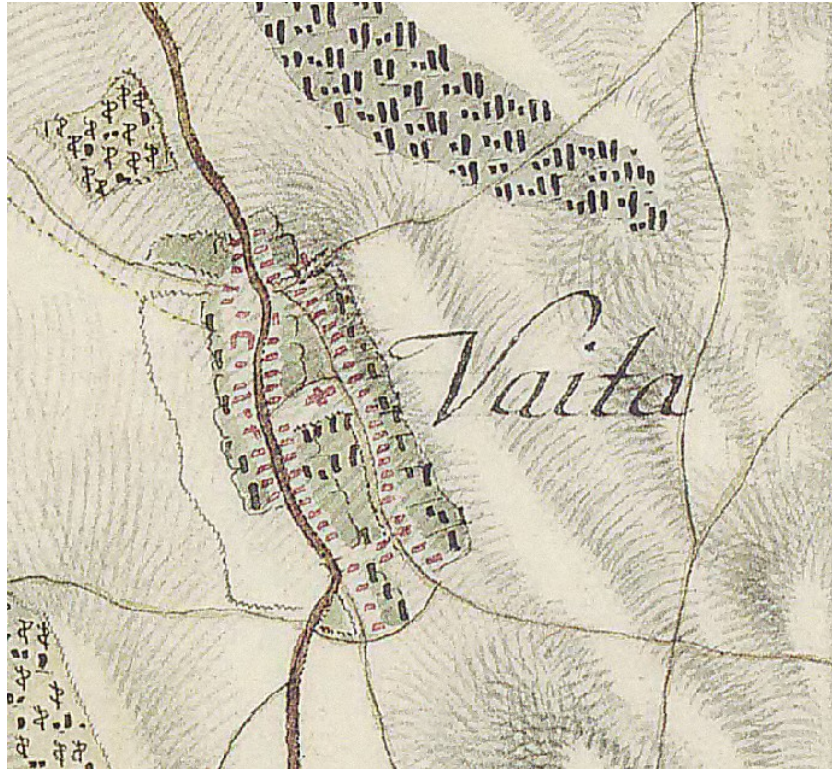
A II. katonai felmérésen (1806-1869) (5. számú kép) már ábrázolták a temetőt, valamint a központban található nagyobb épületeket.

A jelenlegi településszerkezet (6. számú kép) a településmagból, a Zichy kastély és környezetéből, a később kialakult utcákból, a temető és környezetéből, a Rákóczi telepéből, valamint a termálfürdő és környezetéből tevődik össze. Vajta fő tengelyét továbbra is a fő utca (Petőfi S., Kossuth L. utcák) képezi.

A település déli oldalán építették a későbbiekben a Zichy kastélyt, amely nagy kerttel rendelkezett, így a hagyományos településszerkezet mellett megjelent egy ettől különböző települési szövet. Az elmúlt évtizedekben alakult ki a termálfürdő területe, amely a kezdeti fejlesztések után nem fejlődött tovább.

A településközponttól északi irányban található a Rákóczi telep néhány utcája tervezett kisméretű telkekkel, kis tömegű épületekkel. A központ és a Rákóczi telep közötti területen található a temető, valamint egy nagy füves beépítetlen terület.

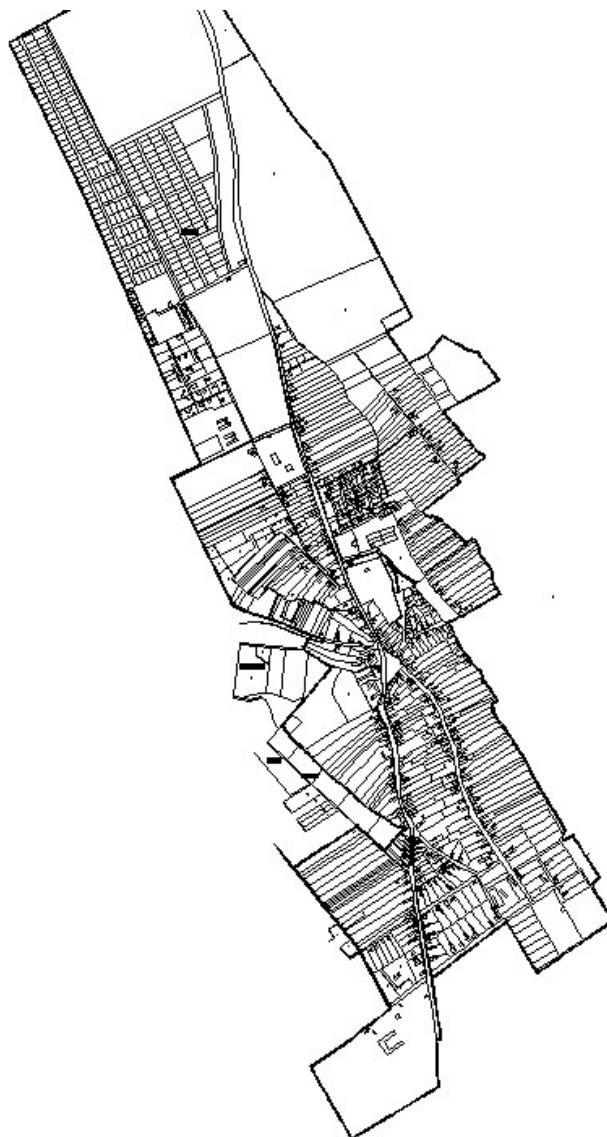
A település külterületét a nagy kiterjedésű erdőterületek, a vízfolyások a Sárvízzel és a szántóterületek alkotják.

4. számú kép: Vajta belterülete a I. katonai felmérés idején (1780-1784)

5. számú kép: Vajta a II. katonai felmérés idején (1806-1869)

6. számú kép: Vajta belterülete az ingatlan-nyilvántartási térkép alapján

e) településkarakter: telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok:

A település telekszerkezetét vizsgálva megállapítható a településszerkezet kialakulásának spontán, illetve tervezett jellege miatti kettősség. A település fő tengelyét alkotó Petőfi S. és Kossuth L. utcák mentén a szalagtelkek az utcákra merőlegesek, méreteik változatos képet mutatnak. A Petőfi S utca nyugati , illetve az Ady E. utca keleti oldalán találhatóak 5000 – 7000 m² területű telkek is. A Dózsa Gy. utcában, illetve a településközponthoz közeledve a telekméretetek 800 – 1300 m² körüliek. A szabálytalan vonalvezetésű, változó keresztmetszetű utcák (Árpád u, Köztársaság u, Dózsa Gy) mentén a telkek formája, szélességük, mélységük is változó képet mutatnak.

Az Arany J. u mindkét oldalán, a Váci M. u északi oldalán, az Ady E. utca déli részén szabályos telkek találhatóak, ami tervszerűséget mutat. Ezek a telkek 2000- 2500 m² körüliek.

A temetőtől északi irányban, a főút keleti oldalán található a néhány utcából álló Rákóczi telep, ahol kisméretű, többnyire 500-600 m² közötti területnagyságú szabályos alakú telkeket alakítottak ki, de találhatóak 200 m² körüli telkek is.

A történeti településtől északi irányban, a fő utca nyugati oldalán az elmúlt évtizedekben létesült a termálfürdő és az ahhoz kapcsolódó üdülőtérület, ahol a telekméretetek 720 – 800 m² körüliek.

Vajtán jellemzően oldalhatáron álló a telkek beépítési módja. Az épületeket többnyire nem a telek oldalhatárára, hanem attól 0,5 -1 m közötti távolságra telepítették, „csurgó távolságot” hagyva.

A településen elszórtan találhatók a XIX. század végén, XX. század elején épített népi lakóházak egyenes záródású több fajta kialakításban épített oszlopos tornáccal. Az utcai homlokzatokon általában 2 ablak látható, a tornácajtó csak a nagyobb épületek esetében volt jellemző a településen. Az utcai homlokzat oromfala deszkaborítással készült, ami jellegzetessé teszi a vajtai népi lakóházakat. A lakóházak mögött helyezkedtek, helyezkednek el többnyire a melléképületek, gazdasági épületek.

A településközpontban, illetve elszórtan a Petőfi utcában találhatók a polgárosodás jegyeit magukon viselő épületek.

A településen két kastély is található, amelyek egyedi hangulatot adnak környezetüknek.

A XX. század közepétől kontyolt nyeregvetős lakóházakat, típusházakat építettek Vajtán is.

Az 1980-as évektől kezdődően több kétszintes épületet is építettek, a kornak megfelelő kialakítással, viszonylag kisméretű telkekre, de ezek száma nem jelentős Vajtán.

A helyi népi építészeti sajátosságokat hordozó házak nagy részét átalakították napjainkra. A lakóépületek tömege, tetőgerincének tengelyiránya bővítés során több helyen változott, ezáltal L, T alaprajzú, illetve az utcával párhuzamos tengellyel kialakított épületek is találhatók a településen.

A lakótelkek hátsókertjei méretüktől függően kertként, gyümölcsösként, udvarként funkcionálnak.

7-12. számú kép: Vajtára jellemző helyi sajátosságokat hordozó homlokzatok, épületelemek

f) védettségek: régészeti és műemléki egyedi és területi, világörökségi:

Az építészeti értékvédelem foka lehet országos vagy helyi szintű.

Országosan védett a műemlék, a műemléki jelentőségi terület és a műemléki környezet. A település közigazgatási területén műemlékként nyilvántartott objektum vagy épületegyüttes összesen 3 van.

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § alapján:

„15. Műemlék: olyan nyilvántartott műemléki érték, amelyet jogszabállyal védetté nyilvánítottak.

17. Műemléki érték: minden olyan építmény, kert, temető, temetkezési hely vagy sírjel, terület (illetve ezek maradványa), valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a közösségi hovatartozás-tudat szempontjából kiemelkedő jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék, alkotórészeivel, tartozékaival és berendezési tárgyával együtt.”

A régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 29. §-a rendelkezik a műemléki környezetről:

„29. § (1) A nyilvántartott műemléki érték műemlékké nyilvánításakor műemléki környezetnek jelölhető ki

a) a műemléki érték telkéhez kapcsolódó, azzal közvetlenül határos telek, továbbá

b) az a) pontban meghatározott telkek által kijelölt közterület-szakasz és az ehhez kapcsolódó telkek, különösen

ba) amelyen az esetleges építési vagy más tevékenységek a műemlékké nyilvánítandó műemléki érték állagát közvetlenül befolyásolhatják, vagy

bb) amelyen a műemlékké nyilvánítandó műemléki érték megjelenését, értékeinek érvényesülését közvetlenül befolyásoló építmény áll vagy építhető.

(2) Az (1) bekezdés szerinti kijelölés hiányában – a (3) bekezdésben meghatározott kivétellel – műemléki környezet nem jön létre.

(3) A 2015. január 1. előtt védetté nyilvánított műemlékkel vagy műemléki jelentőségű területtel közvetlenül határos telkek, a közterületszakaszok és a közterületszakaszokkal határos ingatlanok, valamint a védettségről szóló döntésben ettől eltérően kijelölt ingatlanok minősülnek műemléki környezetnek.”

Helyi védettségre javasolt építmények:

Az épületek esetében a hatástanulmányban leírt értékek a védendők: a tömegük, tetőformájuk, homlokzataik díszítettsége, tagolása, tornáca.

Helyi védettségre javasolt objektumból a településen összesen 7 db van.

A település nem tartozik világörökségi, illetve világörökségi várományos területbe.

A Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ 2015. decemberben átadta a Vajtát érintő műemlékek és műemléki környezetek hrsz szerinti listáját.

A kapott adatok alapján a Zichy-kastély műemléki környezetét javasolt a 0184/2, 0184/9, 0189 hrsz-ú földrészletekkel kiegészíteni, tekintettel arra, hogy a 0170 hrsz-ú út északi oldalán találhatóak fenti ingatlanok, amelyek a kastély ingatlanával szemben találhatóak és az ingatlanokra történő esetleges építés esetén a műemlékre, valamint a történeti kertre hatással lehetnek.

Fenti indokok alapján javasolt a római katolikus templom műemléki környezetét is Az 561/1, 561/2, 561/3, 726, 727 hrsz-ú földrészletekkel kiegészíteni.

A Zichy-Wenckheim kastély műemléki környezetét javasolt a 05/6, 05/7, 04/11, 04/17 hrsz-ú földrészletekkel kiegészíteni.

g) az örökségi értékek elemzése:

A településen található műemlékek Vajta legértékesebb épített örökségi elemei, amely a településképet, a településszerkezetet alapvetően meghatározzák napjainkban is.

A Zichy kastély a település déli részén, a 63. számú főút nyugati oldalán található, a település hagyományos szerkezetétől elkülönülve. A nagy telekméret oka, hogy az épülethez parkot is kialakítottak. Az épület és környezete a település összképére jelentős hatással van. Az 1923-ban épített kastély állaga a rendszerváltozás utáni években jelentősen romlott. A 2000-es években kezdték el felújítani az épületet külföldi tőke bevonásával és ekkor kapott új funkciót, 2002-től kezdődően jelenleg is működik benne egy vallási főiskola – Golgota Teológiai Főiskola. Az épületet a lehetőségekhez képest próbálták eredeti állapotába helyreállítani. Az épülethez tartozó kastélypark épen maradt fái kívül a park egykori kialakításából nem maradtak meg eredeti elemek, viszont a telek nem darabolódott fel. Az épület és parkja a település legmeghatározóbb épített örökségi eleme.

A római katolikus templom a településközpontban található. Az épület telke a Petőfi S. utca és az Ady E. utca között húzódik, a templom fő homlokzata a Petőfi S. utcára néz. A településen másik templom nem található.

A Zichy-Wenckheim kastély épületegyüttese a volt kastély épületéből, a kastélyt kiszolgáló melléképületekből és a víztoronyból áll.

A kastély épületében jelenleg óvoda működik, a melléképületeket raktározásra, valamint napközi konyhaként hasznosítják. Az épületek a Szabadság tér nyugati oldalán, a településközpontban találhatóak, a tér lehangsúlyosabb elemeit képezik.

A műemléki épületeken kívül a helyi védelemre érdemes építmények képezik az épített örökséget a településen, amelyek jelentős része rekonstrukcióra szorul.

Az építmények elbontása csak a védelem megszüntetése után és csak akkor történhet, ha az állapotuk a felújítás költségeit irreálissá teszi, vagy a műszaki állapotuk teszi használhatatlanná.

A településen található műemlékek szerkezetileg jó állapotban vannak, bár elsősorban a Zichy-Wenckheim kastély épületegyüttes esetében több helyen rekonstrukcióra szorulnak.

h) területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében:

A műemlékek közül a római katolikus templom, valamint a Zichy-Wenckheim kastély épületegyüttese a településmagban helyezkedik el, amelyek köré lakóházak, intézmények szerveződtek. Emiatt ezek a területek településközpont vegyes területbe sorolandóak.

A római katolikus templom telke parkosított, a Petőfi utca és az Ady Endre utca között kapcsolatot teremt, mivel a területen gyalogos, kerékpáros közlekedésre alkalmas.

A Zichy kastély épülete a település déli részén található, a hagyományos településszerkezettől elkülönülve. Az épület Golgota Teológiai Főiskola és Konferenciaközpontként működik 2002-től.

Az épülethez eredetileg park is tartozott, az előkertet francia stílusban, a hátsókeretet angol stílusban alakították ki. Az épület felújításával együtt a 2000-es évek elejétől a kertet is fokozatosan rendezik és karban tartják.

A volt Zichy kastély telkét különleges oktatási területbe javasolt sorolni a településrendezési eszközökben.

A javasolt területfelhasználások változása esetén a műemléki ingatlanoknak olyan területfelhasználási egységekbe kell kerülniük, amelyek csak olyan fejlesztéseket tesznek lehetővé, amik nem veszélyeztetik a műemlékeket.

A helyi védelemre javasolt építmények Vajta belterületén találhatóak és jellemzően lakóépületek vagy gazdasági épületek. Ezeket az ingatlanokat a kialakult állapotok alapján javasolt falusias lakóterületbe sorolni a településrendezési eszközökben.

2. Változtatási szándékok: a tér- és időbeli folyamatok megjelenítése:

a) településhálózati és tájhasználati változás:

Vajta településhálózati szerepkörében változás nem várható, azonban a közlekedési elemek javításával (kerékpárút építése, útburkolat erősítés, belterületet elkerülő út esetleges kiépítése) a szomszédos településekkel szorosabbá válhat a település kapcsolata, valamint a turisták száma is növekedhet a településfejlesztési koncepcióban foglaltak szerint.

A településfejlesztési koncepcióban foglaltak alapján jelentős tájhasználati változás nem várható.

b) településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás:

A településfejlesztési koncepcióban foglalt célokban, valamint a településrendezési eszközök felülvizsgálata során a 2005-ben készített településrendezési eszközökben rögzített településszerkezeti-, területhasználati-, beépítettségi változásokhoz képest jelentős eltérésre nem kerül sor.

c) infrastrukturális változás:

Jelentős infrastrukturális változás nem várható a településfejlesztési koncepcióban szerepeltetett célok, valamint a településrendezési eszközök alapján.

A tervezett kerékpárutak szerepeltetése és jövőbeni megvalósítása nem jár jelentős területigénnyel, beavatkozással.

d) népesség, életmód, társadalom, kultúra változása:

Az elmúlt évtizedekben a település népessége folyamatosan csökken, a lakosság az országos tendenciának megfelelően öregedő. Az országos állapotokat figyelembe véve itt is megfigyelhető, hogy az időskorúak anyagi helyzetük és fizikai állapotuk miatt egyre kevésbé tudják szinten tartani ingatlanjaikat. A háztáji állattartás és mezőgazdaság háttérbe szorulásával a funkciójukat veszített gazdasági épületek kihasználatlanok, vagy garázként, tárolásra használják azokat.

A településen a népességfogyás megállítása a legfontosabb feladatok közé tartozik, amely munkahelyek teremtésével, a település élhetőbbé, vonzóbbá tételével érhető el. Ehhez szükséges a településen a közösségi kohézió erősítése.

Vajta lakónépességének alakulása			
1980-ban:	1990-ben:	2001-ben:	2011-ben:
1022	1024	937	941

e) műemléki értékek felmérése esetén a középtávon tervezett, a települési értékleltárban szerepeltetett létesítmények megjelenését érintő beavatkozások megnevezése és rövid ismertetése:

A műemlékek, valamint a helyi védelemre érdemes építmények felkutatása érdekében helyszíni bejárás, fotódokumentáció készítése történt.

A műemlékekre vonatkozó középtávon tervezett, az épületeket érintő beavatkozások jelenleg nem ismertek konkrétan.

3. Hatáselemzés szöveges és ábrázolt formában a különböző hatásterületek kijelölésével:

a) történeti településszerkezetet érintő következmények:

A településszerkezetet érintő jelentős változás nem várható. A koncepcióban foglalt célok, valamint a településrendezési eszközök a történeti településszerkezet figyelembe vételével, annak mint fő települési értéként történő kezelésével készülnek el.

b) természeti, táji hatások:

A fenntartható fejlődésre vonatkozó alappillérekre épülő településfejlesztési koncepció a természeti elemekre, a tájra várhatóan pozitív hatással lesz.

A belvízveszéllyel érintett területeken az építéseket ezen adottságok figyelembe vétele mellett lehet végezni, vagy máshol megvalósítani.

c) a településképfeltárulásának változásai:

A terv nem tartalmaz a belterületen jelentős funkcionális változást. A területek beépítési intenzitása, a megengedett építmény-magasságok a kialakult állapotokhoz igazodnak, a településképfeltárulásának jelentős változásával nem kell számolni.

d) régészeti emlékek, műemléki értékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei:

A műemlékek közül a Zichy kastély épülete, valamint a római katolikus templom jó műszaki állapotban van, viszont a Zichy-Wenckheim kastély épületegyüttese rekonstrukcióra szorul. Az épületek felújítása a megfelelő funkció kiválasztása után képzelhető el, amelynek megvalósítására pénzügyi forrás is rendelkezésre áll.

A műemlékek kívülről bármikor, belülről műemléktől függően előzetes egyeztetés alapján megtekinthetők.

e) történeti térbeli rendszerek alakulása:

Vajta és környékét régóta lakják, amire bizonyíték a bronzkori, római kori leletek jelenléte. A középkorban többnyire a simontornyai várhoz tartozott a település. A török időkben a szekszárdi szandzsákhöz tartozott a település és népessége csökkent. Az 1700-as évektől fokozatosan telepedtek le Vajtán családok, Zichy Jánosnak köszönhetően. Vajta lakónépessége fokozatosan növekedett, a település a Zichy féle nagybirtok részeként mezőgazdasági jellegű volt. A Sárvíz-csatorna szabályozásával további területek művelése valósulhatott meg. Az épített környezetet a hagyományos falusi jelleg mellett a két kastély épülete a parkokkal határozták meg.

1948-ban államosították a nagybirtokot, a gazdák termelőszövetkezetet alakítottak, a katolikus iskolát államosították. A rendszerváltozás után Vajtára továbbra is a mezőgazdasági jelleg maradt az érvényes, kiegészülve a termálvízre alapozott fejlesztésekkel. A termálfürdő jelenleg nem üzemel, a település fejlődése szempontjából fontos lenne az üzemeltetése, fejlesztése.

f) műemléki jelentőségű területek, műemléki környezetek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében:

A település műemlékei a belterületen találhatók.

A római katolikus templom a település hitéletében egyre kisebb mértékben, de továbbra is fontos szerepet tölt be, a lakosság nagy része római katolikus vallású. Az épület a településközpont

meghatározó épülete, a településkép meghatározó eleme. Vallási rendezvényeken kívül a templom hangversenyek, előadások megtartására is alkalmas. Ezen felül a település turisztikai, idegenforgalmi attrakciói közé is sorolandó.

A Zichy kastélyban teológiai főiskolát alakítottak ki, ami miatt a 2000-es évek elején az akkor romos épületet felújították. Az épületben az iskola napjainkban is működik, fontos szerepet tölt be az USA gyökerekkel rendelkező Calvary Egyház életében európai téren. Az épület konferenciaközpontként is működik, amely alapján a település neve is egyre ismertebben csenghet. Az épület a település egyik legmeghatározóbb épülete, parkja az esztétikai megjelenésen túl természeti érték is.

A Zichy-Wenckheim kastély épületében óvoda működik, amely csak részben használja ki az épületet. Az önkormányzat idők otthonát kíván itt kialakítani, amely Vajta és a környező települések lakosságának korösszetételét figyelembe véve reális elképzelésnek tűnik. A megvalósítás együtt jár az épületegyüttes felújításával, ami az épületszerkezetek problémáinak megoldásával is együtt járna. Az épületegyüttes a településközpont meghatározó eleme, amely jelen állapotában is nagyban meghatározza a település építészeti arculatát. A kastély kertjének a település zöldfelületi rendszerében meghatározó szerepe van.

A műemlékekhez tartozó műemléki környezetek viszonylag nagy területet jelölnek ki a településből, amelyeknek az egységes, a műemlékekhez méltó építészeti formálásban nagy szerepük lehet.

g) műemlékek megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei:

A római katolikus templom egyházi tulajdonban van, a felújításhoz, karbantartáshoz szükséges anyagi háttér egyházi, vagy pályázati forrásokból lehet biztosítani.

A Zichy kastély a Calvary Egyház tulajdonában van, amely magánforrásból állította helyre az épületet és továbbra is fejleszti, karban tartja.

A Zichy-Wenckheim kastély épületegyüttese önkormányzati tulajdonban van. Az épületek rekonstrukcióját, felújítását az önkormányzat pályázati forrásból kívánja megvalósítani. Tekintettel arra, hogy az idők otthona, mint funkció kialakítása nemcsak Vajta, hanem a kistérség, a megye érdekét is szolgálná, megvalósítására reális az esély.

h) településkarakter változásának hatásai:

A településkarakter jelentősen nem változik, a településrendezési eszközök és szakági alátámasztó munkarészek javaslatainak figyelembe vételével a településkarakter kedvező irányba változhat (utcafásítás, közterületek rendezése és kialakítása, gazdasági területeken tervezett beültetési kötelezettség megvalósítása stb).

i) környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései:

Vajta műemlékei nagyfokú környezeti terhelés alá nem esnek. A Sárvíz-csatorna mellett található területek belvízveszélyesek, de a belterületet, a műemlékeket közvetlenül nem érintik.

A település belterületén áthaladó 63. számú főút átmenő forgalma jelentős. A római katolikus templom, valamint a volt Zichy kastély telke a főút mentén találhatóak, viszont az épületek az úttól viszonylag távol helyezkednek el.

A volt Zichy-Wenckheim kastély épületegyüttese áll a főúthoz a legközelebb. A főépület dél-keleti sarka az útterülethez közel, ~ 2,5 méter távolságban található, viszont a közlekedésből adódó rezgésterhelés az épületet – szemrevételezés alapján - nem károsította.

j) folyamatok iránya, visszafordíthatósága:

A település helyi védelemre érdemes objektumai közül találunk olyanokat, ahol az átalakítások során az eredeti értékek közül számos eltűnt. Ezek közül a leggyakoribb átalakítások: az eredeti, jó

arányú osztott üvegezésű ablakok kicserélése szélesebb ablakokra, külső redőnyök alkalmazása, tornác, tornácajtó befalazása. Ezek az átalakítások bizonyos mértékig visszafordíthatók, illetve a további építészeti értékcsökkenés elkerülhető. Ennek egyik eszköze a helyi építési szabályzat, vagy a helyi értékvédelemről szóló rendelet, amelyben rögzíteni kell az épületekre vonatkozóan az építési tevékenységek szabályait.

k) kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei:

A védett épületek megőrzésére a felújításukból származó többletköltségek fedezésére az önkormányzatnak támogatást javasolt nyújtania.

Az önkormányzat a helyi értékek védelmében számos egyéb, nem anyagi jellegű segítséget is nyújthat:

- a témában kiírt aktuális pályázatokról értesíti a tulajdonosokat;
- a pályázaton való részvételhez szakmai segítséget nyújt (pályázati anyag összeállításában, elkészítésében)

Helyi, kistérségi, megyei, vagy egyéb szintű pályázatokon a tulajdonosokkal együttműködve részt vesz.

l) a műemléki értékek tekintetében SWOT-analízis (kockázatelemzés):

Erősségek	Gyengeségek
A település nagyságához képest jelentős számú műemlék található. A műemlékek nagy része jó műszaki állapotban van. A műemlékek jelentős hatással vannak a településképre.	A műemlékek elektromos árammal történő ellátása légvezetéseken keresztül történik, amelyek rontják az épületek megjelenését. A volt Zichy Wenckheim kastély épületegyüttese nincs kellő mértékben kihasználva.
Lehetőségek	Veszélyek
A műemléki templomot miséken kívül igényes programok színhelyeként is lehetne használni. A műemléki felújításokra irányuló pályázatok figyelése, elnyerése. A volt Zichy Wenckheim kastélyban megfelelő funkcióval való megtöltése az épület felújítását, rekonstrukcióját is jelenthetné.	A csökkenő tagszámú felekezet, vagy az önkormányzat nem képes előteremteni a felújításokhoz szükséges tőkét. A karbantartások, felújítások hiánya az épületek állagromlásához vezethetnek.

4. Összefoglalás

Az örökségvédelmi hatástanulmány Vajta településrendezési eszközeihez és településfejlesztési koncepciójához készült a Kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV törvény, valamint a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet figyelembe vételével.

A településfejlesztési koncepcióban megfogalmazott célok és az azokhoz kapcsolódó fejlesztések a társadalom, a környezet, gazdaság egységeire bontva fogalmazódtak meg.

A célok és javaslatok között a környezetvédelem, természetvédelem, épített környezet védelme, valamint a település esztétikusabbá tétele kiemelt figyelmet kap.

A településfejlesztési koncepcióban foglaltak Vajta meglévő értékeire alapozva irányozzák elő a településfejlesztést, valamint a településrendezést.

Az értékek közt az épített környezet megőrzendő elemei kiemelt figyelmet kapnak. Az országos védelem mellett helyi értékvédelmi rendeletben kívánja a település az értékeit óvni.

A településfejlesztési koncepcióban, valamint a településrendezési eszközökben megfogalmazódott fejlesztések a természeti és épített környezet értékeinek megőrzése mellett megvalósíthatóak.

5. A műemléki értékek tekintetében települési értékleltár tartalmazza:

a) az építészeti örökség országos védelemre (védett műemléki érték) méltó létesítményeinek azonosító adatait (megnevezés, cím, helyrajzi szám, jellemző fénykép):

Lásd: Örökségvédelmi értékvizsgálati M1-M3 számú adatlapok

b) a közterület felé eső homlokzatok, nézetek megőrzendő, az építészeti kialakítás karaktere szempontjából jelentős értékei:

Lásd: Örökségvédelmi értékvizsgálati M1-M3 számú adatlapok

c) a létesítmények további – szemrevételezéssel megállapítható – értékei:

Lásd: Örökségvédelmi értékvizsgálati M1-M3 számú adatlapok

6. Az értékvédelmi terv fejezete:

a) az értékek meghatározása és tudományosan megalapozott rangsorolása:

A településen 3 db műemléki védelem alatt álló épület található, valamint az ezekhez tartozó műemléki környezetek.

Törzsszám	Azonosító	Cím	Megnevezés	Hrsz
11409	12176	Petőfi S. u. 20.	Római katolikus templom	540/2
11409	13823		Műemléki környezet – római katolikus templom	537, 538, 540/1, 539, 541, 542, Műemléki környezet javasolt kiegészítése: 561/1, 561/2, 561/3, 726, 727
11566	13911	Szabadság tér 14.	Zichy-Wenckheim – kastély együttese (kastély épület, gazdasági melléképületek, történeti kert, víztorony)	739/2, 740/1, 740/2, 741
11566	18616		Műemléki környezet - Zichy-Wenckheim-kastély együttes	554, 555/1, 555/2, 556, 557, 558, 559/1, 559/2, 560/1, 560/2, 560/3, 560/4, 560/5, 561/1, 561/2, 561/3, 738, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 750 Műemléki környezet javasolt kiegészítése: 715, 05/6, 05/7, 04/11, 04/17
1691	3946	Petőfi s. u.	Zichy-kastély	562
1691	22349		Műemléki környezet - Zichy-kastély	0169/2, 0169/1, 0170, 563, 457, 444, 0191/1, 0168, 0167/2, 0194, 564/4, 564/5, 561/1 Műemléki környezet javasolt kiegészítése: 0184/2, 0184/9, 0189

A településen 7 db helyi védelemre javasolt építmény található:

Helyi védelemre javasolt építmények listája			
Sorszám	Helyrajzi szám	Utca, házszám	Megnevezés
1.	319/1, 319/2	Szabadság tér	lakóépület
2.	365	Ady E. u. 42.	lakóépület
3.	537	Ady E. u.	lakóépület
4.	561/3	Petőfi S. u – Dózsa Gy. u. csatlakozás	Nepomuki Szent János Szobor
5.	724	Petőfi S. u. 23.	lakóépület
6.	726	Petőfi u. 19.	lakóépület
7.	727	Petőfi S. u. 17.	lakóépület

b) az értékleltárban szerepeltetett létesítmények értékeinek megőrzését elősegítő szempontok és konkrét követelmények:

Az értékvizsgálati adatlapok a védett, illetve védelemre javasolt építmények esetében az értékek megőrzését elősegítő javaslatokat tartalmazznak.

c) helyi szabályozási elemekre, övezeti előírásokra, helyi értékvédelmi rendeletre vonatkozó javaslat:

A műemléki védelem alatt álló építményeket, a műemléki környezeteket, a helyi védelemre javasolt építményeket a településszerkezeti tervlapon, illetve a szabályozási tervlapokon ábrázolni szükséges.

A Helyi Építési Szabályzatban az építési övezetekre, övezetekre vonatkozó előírások meghatározásra kerülnek. A római katolikus templom telkét, illetve a Zichy-Wenckheim kastély épületegyüttest településközpont vegyes területbe javasolt sorolni.

A Zichy kastély területét funkciója miatt különleges oktatási területbe javasolt sorolni.

Ezekben a területfelhasználásokban, illetve építési övezetekben a védett építmények adottságaiból kiinduló szabályozási előírásokat javasolt megadni, különös tekintettel a telek beépítési módjára, a beépítés intenzitására, épületmagasságára.

A helyi védelemre javasolt építmények levédését helyi értékvédelmi rendelettel javasolt elrendelni.

A helyi értékvédelmi rendeletet az alábbi fejezetekre javasolt bontani:

1. Általános rendelkezések
2. Helyi védelem keletkezése és megszűnése
3. Védett épületre, épületrészre vonatkozó korlátozások, feltételek, valamint a védett épületre, épületrészre vonatkozó építésügyi szakmai követelmények
4. Védett épület, épületrész tulajdonosát terhelő kötelezettségek
5. A helyi védelem alá tartozó épületek, épületrészek megóvásának támogatása, a támogatás általános feltételei
6. Záró rendelkezés

d) az érték védelmét szolgáló egyedi vagy sajátos szabályok:

Műemlékek esetében a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet III. Fejezete írja elő a védelmet szolgáló szabályokat.

Helyi védelem alatt álló építményeknél a helyi értékvédelmi rendelet, illetve a Helyi Építési Szabályzat határoz meg olyan előírásokat, amelyek a helyi értékek védelmét szolgálják.

A helyi védelem alatt álló építményeknél javasolt meghatározni az alábbi előírásokat:

Antenna, parabola, homlokzati égéstermék kivezető, hűtő vagy fűtő berendezés külső egysége, mesterséges szellőzés, fémkémény, gázvezeték, valamint bármilyen, az épület eredeti megjelenését zavaró létesítmény, berendezés csak a közterületről nem látható épületrészre helyezhető el.

Reklámtábla, hirdető felület a védett épületen, vagy az ahhoz tartozó kerítésen legfeljebb 0,5 m² nagyságban helyezhető el, az épület formavilágához, anyaghasználatához, színezéséhez illeszkedően, utcaképet nem zavaró kialakítással.

Védett épületet eredeti (hagyományos) tömegében, tetőformájában kell megtartani, érintetlenül hagyva az eredeti homlokzati elemeket (nyílások, tagozatok, díszek).

A védett épület belső korszerűsítését, átalakítását – hacsak a védelem nem terjed ki az épületbelső, vagy valamely belső részlet hangsúlyozott megtartására – illetve bővítését a védettség nem akadályozza.

Védett épület csak úgy bővíthető, hogy az eredeti épület tömegformája, homlokzati-, utcafép megjelenése ne változzon, a legkisebb kárt szenvedje, és a tervezett bővítés a régi épület formálásával, szerkezetével, anyaghasználatával összhangban legyen.

e) az értékleltárban szerepeltetett létesítmények értékeit érintő fejlesztési, rendezési és hasznosítási típusú feladatok meghatározása:

A római katolikus templom esetében a hosszútávú fejlesztési elképzelésekben továbbra is a szakrális funkció megtartása az elsődleges. Emellett különböző kulturális programok (koncertek, hangversenyek) megtartása is lehetséges az épületben, amelyek a templom külső és belső megjelenését nem érintik.

A volt Zichy kastély épületében várhatóan továbbra is a Golgota Teológiai Főiskola és Konferencia Központ működik. A funkció és a pénzügyi források megtalálásával sikerült az épületet felújítani, lehetőség szerint rekonstruálni, amelyben az intézmény megfelelően működik. A tulajdonosi szándék továbbra is az intézmény működtetése és fejlesztése, emiatt várhatóan a műemléket a továbbiakban is szakszerűen gondozzák, karbantartják.

A volt Zichy-Wenckheim kastély épületében jelenleg a település óvodája működik, a melléképületeket napközi konyha és étkezőként, valamint tárolásra használják. Az önkormányzat fejlesztési elképzelései között szerepel a főépületben idősok otthonának kialakítása, amely térségi, megyei szinten funkcionálna. Az épület jobb funkcionális kihasználtsága az épület felújítását is eredményezné.

7. Nyilatkozat:

A tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak. A régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 69. § (2) bekezdése szerint előírt jogosultsággal rendelkezem.

Szekszárd, 2016. április

Készítette: **Deák Varga Dénes**, vezető településtervező TT 14-0058

Munkatárs: **Tóth Dóra Kata**, okl. településmérnök

Hajba Csaba, okl. településmérnök,
okl. építészmérnök

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 1****CÍM:****Település:** Vajta**Utca, házszám:** Szabadság tér**Hrsz:** 319/1, 319/2**JELENLEGI VÉDELEM:**

-

JAVASOLT VÉDELEM:*Helyi védelem***AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

lakóépület

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az épület utcára merőleges tengelyű nyeregtetővel létesült, tűzfalas kialakítással, feltehetően a XX. század elején. Az utcai homlokzat nyílásrendje: 2 ablak + íves záródású tornácajtó.

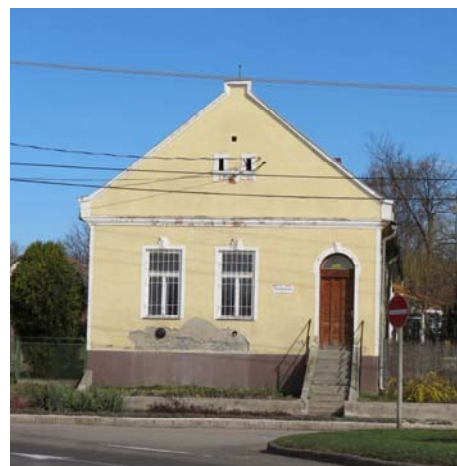
Az udvari homlokzat tornácát beépítették.

VÉDENDŐ:

A lakóépület tömege, utcai homlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az épület rekonstrukciója fellelhető korabeli fotók alapján.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 2****CÍM:**

Település: Vajta

Utca, házszám: Ady E. u. 42.

Hrsz: 365

JELENLEGI VÉDELEM:

-

JAVASOLT VÉDELEM:*Helyi védelem***AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

lakóépület

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

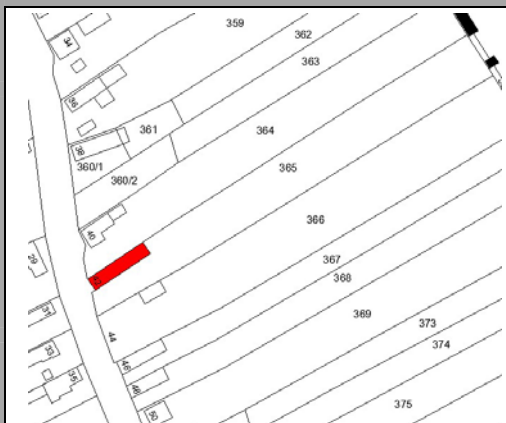
Az utcára merőleges hossztengetűű, nyeregtetős lakóépület feltehetően a XIX. század végén építették. Az utcai homlokzat jellegzetessége napsugaras motívumú deszkaborítású ormfala, valamint a homlokzat vakolatdíszei. Az utcai homlokzat nyílásrendje: 2 ablak + tornácajtó. Az udvari homlokzat fő eleme a két oszlopos timpanonnal lezárt portikusz.

VÉDENDŐ:

A lakóépület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 3****CÍM:**

Település: Vajta
Utca, házszám: Ady Endre u.
Hrsz: 537

JELENLEGI VÉDELEM:

-

JAVASOLT VÉDELEM:*Helyi védelem***AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

lakóépület

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az épületet utcára merőleges tengellyel, nyeregvetős kialakítással építették feltehetően a XIX. század második felében. A XX. század második felében iskolaként működött. Az utcai homlokzaton 3 ablak, az északi homlokzaton 10 ablak látható. A homlokzatokat vakolatsávok tagolják.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az épület rekonstrukciója fellelhető korabeli fotók alapján.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 4****Cím:****Település:** Vajta**Utca, házszám:** Petőfi S. u., Dózsa Gy. u csatlakozása**Hrsz:** 561/3**JELENLEGI VÉDELEM:**

-

JAVASOLT VÉDELEM:*Helyi védelem***AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

szobor

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A Nepomuki Szent János szobor a Petőfi S. u és a Dózsa Gy. utcák csatlakozásában található. A talapzaton lévő márványtábla alapján a szobrot az 1900-as évek elején állította a Kiss család.

VÉDENDŐ:

A szobor

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt a szobor felületének szakszerű tisztítása.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP

SORSZÁM: 5

CÍM:

Település: Vajta

Utca, házszám: Petőfi S. u. 23.

Hrsz: 724

JELENLEGI VÉDELEM:

-

JAVASOLT VÉDELEM:

Helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

lakóépület

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az utcára merőleges nyeregtetővel létesített lakóépület feltehetően a XX. század elején épült. Az utcai homlokzat nyílásrendje: 2 ablak + íves záródású tornácajtó. Az utcai homlokzat fő jellegzetessége téglarchitektúrás kialakítása. Az udvari homlokzatot mellvéd nélküli, egyenes záródású oszlopos tornác zárja le.

VÉDENDŐ:

A lakóépület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az utcai homlokzaton a redőnyök eltávolítása, zsalugáterek beépítése.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 6****CÍM:**

Település: Vajta

Utca, házszám: Petőfi u. 19.

Hrsz: 726

JELENLEGI VÉDELEM:

-

JAVASOLT VÉDELEM:*Helyi védelem***AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

Lakóépület

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az utcára merőleges nyeregtetővel létesített lakóépület feltehetően a XX. század elején épült. Az íves záródású tornácajtó mellett az utcai homlokzaton egy később beépített ablak található. Az udvari homlokzat fő jellegzetessége a falazott, mellvéd nélküli oszlopos tornáca.

VÉDENDŐ:

A lakóépület tömege, homlokzatai

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt a jelenlegi utcai homlokzat ablak cseréje 2 db, a helyi hagyományokat követő arányú és kialakítású ablakra.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 7****CÍM:****Település:** Vajta**Utca, házszám:** Petőfi S. u. 17.**Hrsz:** 727**JELENLEGI VÉDELEM:**

-

JAVASOLT VÉDELEM:*Helyi védelem***AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

lakóépület

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

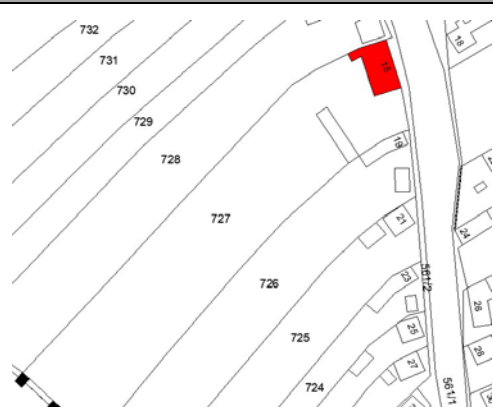
Az épület az utcával párhuzamos tengelyű csonkakontyolt nyeregtetős kialakítású. A ház feltehetően a XX. század elején létesült. Az utcai homlokzaton 5 ablak, a déli homlokzaton 2 ablak + tornácajtó, az oromfalon két kör padlásszellőző található.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, homlokzatai

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az épület homlokzatainak rekonstrukciója fellelhető fotók alapján.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: M1****CÍM:****Település:** Vajta**Utca, házszám:** Petőfi Sándor u.**Hrsz:** 562**JELENLEGI VÉDELEM:**
Műemléki**Törzsszám: 1691**
Azonosító: 3946**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

Golgota Teológiai Főiskola és Konferenciaközpont

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A volt Zichy-kastély:

Település szélén, magaslaton, parkban, szabadon álló, U alaprajzú, alapincézett, földszintes, kontyolt nyeregtetős épület. Udvari homlokzata előtt dór oszlopsor, középen kiugró portikusz, kert felőli homlokzatának tengelyében félkörívvel záródó, kupolás lefedésű középízzal, szárnyainak végében és a D-i homlokzat közepén Palladio-motívum. A főszárny kéttraktusos, a mellékszárnyak középfolyosósak, DK-i végében kör alaprajzú kápolnatér. Enteriőrjei részben megmaradtak, restauráltak, intarziás parketta és ajtók, kazettás kupola, tojásláncos párkányok, klasszicizáló kályha található bennük. Jelenlegi használatában a pincészetet szuterénné alakították. Építtette gr. Zichy Aladár, Pollack Mihálynak a szényi kastély számára 1815-ben készített tervei alapján 1923-ban (építész: Havel Lipót, berendező: Schmidt Miksa). 1945-től 1990-ig iskola és gyermekotthon volt. 2002-ben helyreállítva, jelenleg amerikai protestáns egyházi tulajdonban álló iskola működik benne. Parkjának a kastély körüli része francia kert, távolabbi területe angolpark, tirolai házzal, törökfürdővel.

VÉDENDŐ:

A kastély épülete és parkja

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201
Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: M2****CÍM:****Település:** Vajta**Utca, házszám:** Petőfi Sándor u. 20.**Hrsz:** 540/2**JELENLEGI VÉDELEM:**
Műemléki**Törzsszám: 11409**
Azonosító: 12176**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

római katolikus templom

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A római katolikus templomot 1771-ben kezdték el építeni. Az építkezés 3 ütemben valósult meg: az első ütemben a mai sekrestye rész készült el, majd a templom többi része. A harangtorony építését 1885-ben fejezték be. A templomban található Szent Mihály arkangyalt ábrázoló képet Mertz János festette 1799-ben. A templomban található egy 1912-ben készített Angster orgona.

A harangokban az alábbi feliratok olvashatóak:

Nagy harang felirata:

„Isten dicsőségére Szent József tiszteletére öntetett 1923-ban Gróf Zichy aladár kegyúr és neje Weinckheim Ilona grófnő

„Jöjjetek, örvendezzünk az Úrral” Zsolt 94.1. 1923 harangművek Rt öntött engem Budapesten

Kis Harang:

Isten dicsőségére Szent Nándor király tiszteletére öntette 1923-ban Gróf Zichy aladár kegyúr és neje Weinckheim Ilona grófnő.

„Menj és amint hittél úgy legyen neked.” MT 8. 13. (forrás: analit/vajta.hu)

VÉDENDŐ:

A templom épülete.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

A homlokzatok vakolatjavításait javasolt elvégezni.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: M3****CÍM:****Település:** Vajta**Utca, házszám:** Szabadság tér 14.**Hrsz:** 739/2, 740/1, 740/2, 741**JELENLEGI VÉDELEM:**
Műemléki**Törzsszám: 11566****Azonosítók:**

Zichy-Wenckheim kastély: 18612

Zichy-Wenckheim kastély gazdasági melléképületei: 18613

Zichy-Wenckheim kastély történeti kertje: 18614

Zichy-Wenckheim kastély víztornya: 18615

Zichy-Wenckheim kastély együttese: 13911

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

A kastély épületben óvoda, a melléképületekben raktárak, napközi konyha működik.

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A Zichy család első vajtai kastélya összetett alaprajzú, földszintes épület. 1800 körül épült, később többször átépítették. 1918-ban házasság révén került Wenckheim Antal tulajdonába, akinek felesége Zichy Livia grófnő volt. Az államosítás után posta, iskola, tsz iroda is volt az épületben, jelenleg a főépületet óvodaként, a melléképületeket napközi konyhaként, raktárként használják. (forrás: kastélyok.eu)

A kastély épülethez részben téglarchitektúrás homlokzatképzésű melléképületek tartoznak, amelyeket részben átalakítottak. A víztorony szintén téglarchitektúrás kiképzésű, egységes kialakítású építmény.

VÉDENDŐ:

A kastély, a melléképületek, a víztorony, a kertje.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az épületek rekonstrukciója fellelhető korabeli fotók, leírások, tervek alapján. Az épületek rekonstrukciója mellett az épületszerkezetek megóvása, megerősítése, falnedvesség elleni szigetelés, vízelvezetés stb megoldása, valamint a megfelelő funkció megtalálása szükséges.

Javasolt a kert helyreállítása fellelhető adatok alapján.

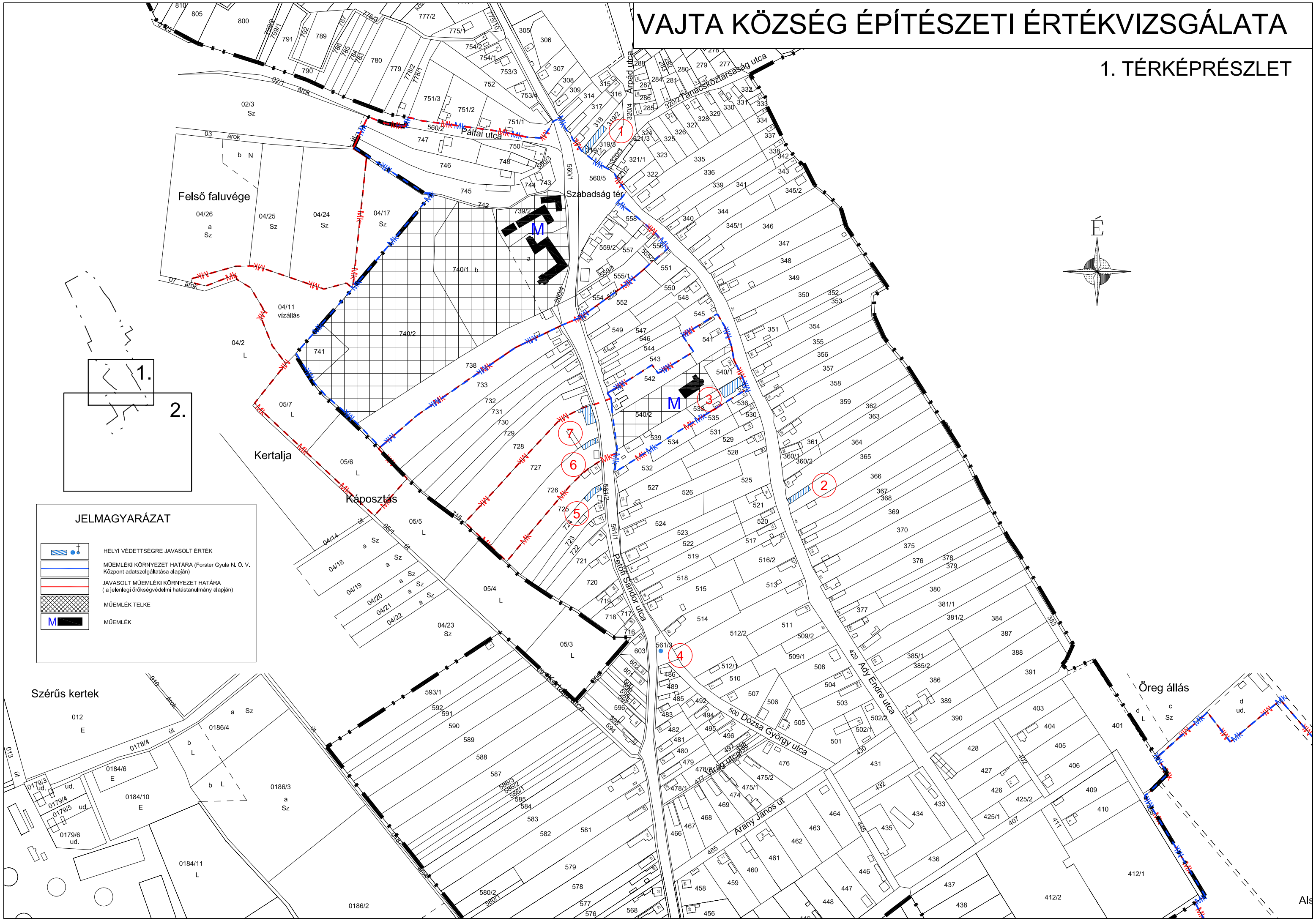

Meridián Mérnöki Iroda Kft
 Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201
 Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

VAJTA KÖZSÉG ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLATA

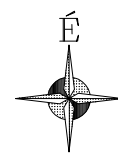
1. TÉRKÉPRÉSZLET

VAJTA KÖZSÉG ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLATA

2. TÉRKÉPRÉSZLET

Öreg állás

0161
a
E

Öreg állás

age

Alsó faluvége

Nagy erdő

Szerűs kertek

Kender földek

Alsó szőlők

Kerek erdő

Láncalja

A circuit diagram showing a battery connected to a switch and a bulb. The switch is labeled '1.' and is currently open.

JELMAGYARÁZAT

HELYI VÉDETSÉGRE JAVASOLT ÉRTÉK
MŰEMLEKI KÖRNYEZET HATÁRA (Forster Gyula N. Ó. V.
Központ adatszolgáltatása alapján)
JAVASOLT MŰEMLEKI KÖRNYEZET HATÁRA
(a jelenlegi örökségvédelmi hatáskörrel egyezően)

Örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarésze
Vajta község Településfejlesztési Koncepciójához

I. VIZSGÁLAT

I.1. Földrajzi elhelyezkedés, domborzati viszonyok

Vajta község Fejér megyében, a Sárbogárdi kistérség déli határán található, Tolna megyével szomszédosan. Székesfehérvártól 57 km-re, Sárbogárdtól 20 km-re helyezkedik el. A település területe a természeti tájak rendszertani felosztása alapján a Mezőföld középtájhoz, ezen belül a Duna-Sárvíz köze kistájcsoport részét képező Dél-Mezőföld kistájhoz tartozik.

Részben az egykori Sárvíz ártere és szigetei, valamint az ártértől keletre emelkedő, különböző vízfolyásokkal szabdalt, változatos, eltérő magasságú térszínekből (pl. buckákból) összetevődő terület alkotja Vajta közigazgatási területét. A Sárvíz folyó szabályozásával kialakított Nádor-csatornától Ny-ra halad a Sió-csatorna, e két vízfolyás közti terület egy része esik Vajta határába.

A településen keresztül halad a 63. számú főút, amely a település fő tengelyét képezi. A települést érinti a Rétszilas - Szekszárd – Bátaszék vasútvonala.

A jelenlegi belterületi településszerkezet a településmagból, a Zichy kastély és környezetéből, a temető és környezetéből, a Rákóczi telepből, valamint a termálfürdő és környezetéből (üdülőtábor) tevődik össze. A fürdőterületől északra osztották ki a hétvégi házas területet (néhány telek épült be a Termál soron).

I.2. Településtörténet, történeti leírás

Vajta község történetéről még nem jelent meg monográfia. A székesfehérvári Szent István Király Múzeum (röviden SZIKM) Adattárában azonban fellelhető egy szakdolgozat, amely a török korig vázolja fel a településtörténetet, elsősorban a birtokosok változását a középkori források alapján (SZIKM Adattár: AD/7837-2008, KOVÁCS 2003).

Vajta község mai területén legkorábban a neolitikum időszakában telepedett meg az ember.

A késő rézkori Pécel-Baden kultúra megtelepedésére több lelet utal. Szórvány kerámialeletek kerültek elő az urasági major szérűskertjében ma már pontosan nem azonosítható helyen, amelyeket gróf Zichy Aladár ajándékozott a székesfehérvári múzeumnak (MAROSI 1932, SZIKM Ad. 633). A Kisvajtai-dűlőben több alkalommal találtak péceli leleteket: az 1948. évi kutatások során azon a dombon, illetve földeken, ahol a római kori ló- és kocsitemetkezés volt, edénytöredékeket leltek. A dokumentáció egy mondata szerint ez arra utal, hogy „a múzeum gyűjteményében a badeni kultúrának tulajdonított edények is innen származnak”. (A leleteket felsoroló adattári kartonon lévő dűlőnév és földtulajdonos nevek megegyeznek az 1948. évi dokumentációban lévő nevekkal (SZIKM Ad. 5011/88, leletek: 634). A leltári számok alapján ezeket az edényeket közölte le Banner János a péceli kultúra leletkataszterében (hivatkozva Patay Pál 1938-as publikációjára, első leletközlésére), megjegyezve, hogy a leletek összetartozását a leltári számok is alátámasztják. Telepleletről van szó, de hiányzik a részletes jelentés a leletkörülményekről (*1. kép: késő rézkori edények Vajtáról*) (BANNER 1956, 43-44., 213. Tafel XIV, 6-12, 14.). 1961-ben mélyszántás során kerültek elő e kultúra leletei, e bejelentés nyomán végzett hitelesítő ásatást Fitz Jenő, aki ásatási naplójában a meglehetősen jelentős rézkori lelőhelyének nevezte Vajtát.

1. kép: késő rézkori edények

A Kisvajtai-dűlőben kora bronzkori, az ún. Vučedol-kultúrához (korábban Zóki-kultúra) tartozó településre utaló kerámiatöredékek kerültek felszínre az 1961. évi hitelesítő ásatás során az elszántott, szőlő alá forgatott területen telepjelenséget azonban nem tudtak feltárni.

Makkay János közölt négy kis edénykét, véleménye szerint a Vučedol-kultúra hamvasztásos sírjának mellékletei voltak, köztük van azonban egy korábbi (péceli, késő rézkorinak tartható), szokatlanul gyengén kivitelezett edényke is (2. kép: *Vajta – Kisvajta puszta lelőhelyről származó őskori edénykék*, MAKKAY 1970 46 (42). 30. kép 1-4.) A leletkörülményeket Makkay J. nem írta le, csak a Kisvajta puszta lelőhelynév szerepel, ezért a korábbi megfigyelésekkel, adatokkal összefüggést nem kereshetünk.

2. kép: Vajta – Kisvajta puszta lelőhelyről származó őskori edénykék

Szórvány bronztárgyak, fegyverek, eszközök voltak gróf Zichy Aladár gyűjteményében, amelyek megnevezésük alapján (karikák, hosszabb és rövidebb tokos lándzsa, keskeny hosszabb peremes balta, szárnyas balta, két ép tokos balta és három töredék, bronzkés és sarló töredéke) bronzkoriak lehetnek (akár depotleletek is), de Marosi Arnold nem nevezte meg a régészeti korszakot. A bronzok közül csak négy karikát adományozott akkor a gróf a múzeumnak (MAROSI 1932, SZIKM adattár 5011/88.).

Biztos régészeti megfigyelés, terepbejárás alapján a Kis-Vajta határrész vonulatain egy bronzkori és egy késő bronzkori telep létezhetett, ezek jelenleg nyilvántartott lelőhelyek.

Kelta kora felszíni telepnyomok váltak ismertté a Nyilaki-dűlőben.

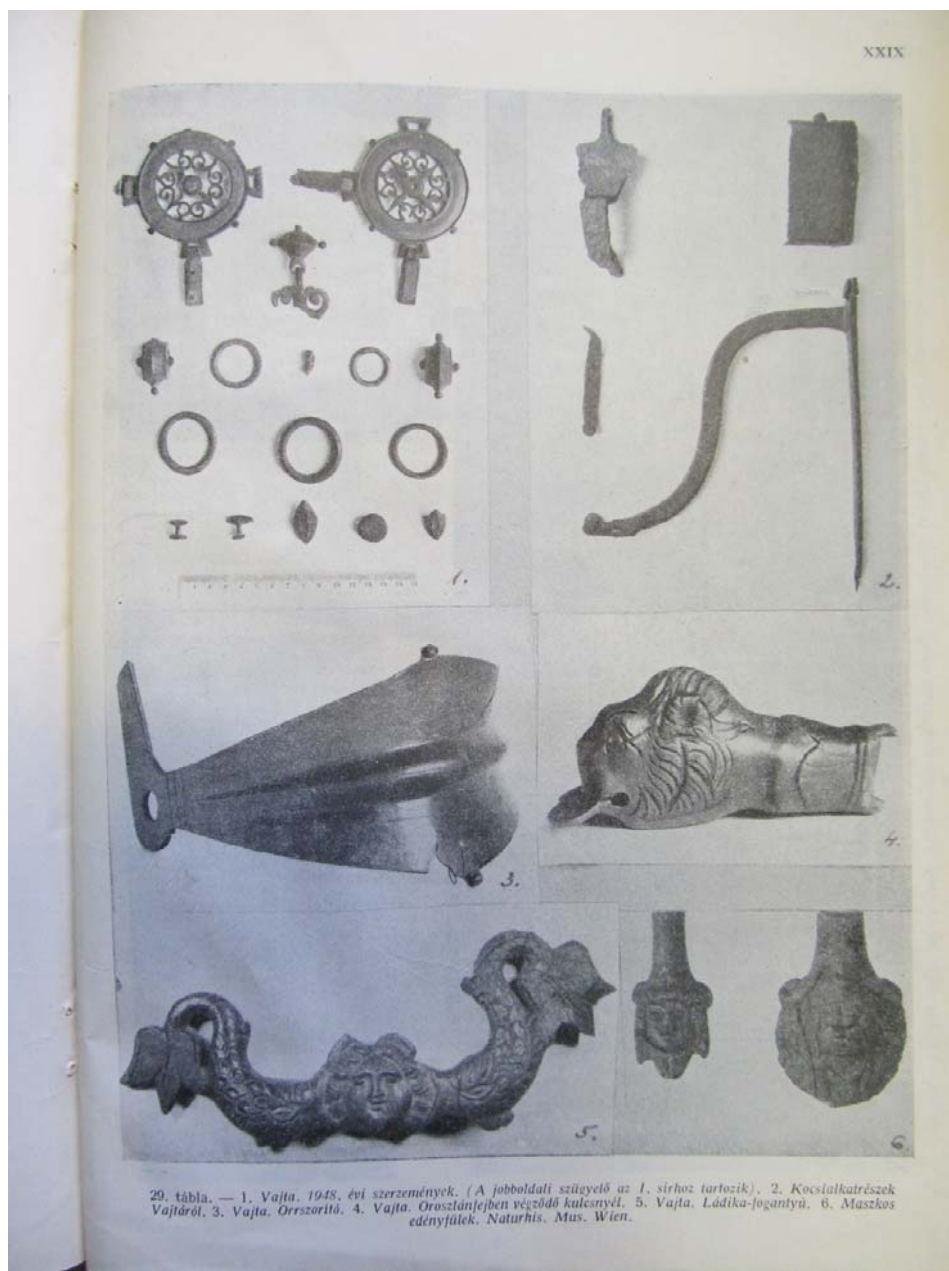
A római kornak van a legtöbb ismert emléke a község területéről. A leggyakrabban idézettek a Kisvajtai-dűlőben megbolygatott római kori kelta kocsis temetkezések megmaradt leletei. Az első sírt 1935-ben találták, ez év márciusában a Fejér Megyei Múzeum régésze Marosi Arnold végezte a helyszínelést, aki egy második sírt is feltárt lócsontvázsal, és begyűjtötte a beszolgáltatott leleteket (kocsitartozékokat, ládavereteket, fém edényeket, balzsamtartó edénykét (*aryballos*), eszközöket stb.).

1948-ban próbaásatást végeztek a lelőhely hitelesítésére, de ez nem járt sikerrel, mert a helyi lakosság akkora már átforgatta a területet. Kiderült, hogy az első két sír a domb DNy-i szélén került elő, messzebb a domb tetejétől, ahol a tulajdonos megjelölése szerint a kocsi alkatrészeket a három további csontvázsal együtt megtalálták. A leletkörülmények és a leletanyag ismertetését, értékelését, ill. keltezését Fülep Ferencnek köszönhetjük (FÜLEP 1949). (3-4. kép, *Római kori sírleletek*, FÜLEP 1949, 28-29. tábla, ugyanezen képanyagból közöl PETRES – FITZ 1956, 18-20, 8-9. kép). Kisbasaréti dűlő név szerepel, vélhetően rosszul (?), a kocsitemetkezés leleteinek említésénél a Fejér megyei római korszak bemutatásában (FITZ 1970, 183 (27)). A Vajtáról közölt bronz korsó (5. kép, FITZ 1970, 18. kép, 215 /63/) Fülep Ferenc leírása alapján azonosítható a II. számú lócsontvázban in situ talált keskeny szájú, hattyúprotomás és szárnyas alakos mellképpel díszített kancsóval (FÜLEP 1949, 42). Ez a kancsó szerepel a SZIKM állandó kiállításának 17. tárlójában, a II. sír néhány mellékletével együtt (szárnyas vadászlándzsa és kétágú szigony, maszkos bronz lószerszámveretek, orrszorító, balsamarium (*aryballos*), bronz strigilis (a 2 db csokorfibula nem ehhez az együtteshez tartozik). (6. kép, fotó: Szücsi Frigyes, SZIKM. Ezúton köszönöm a régész kolléga segítségét!)

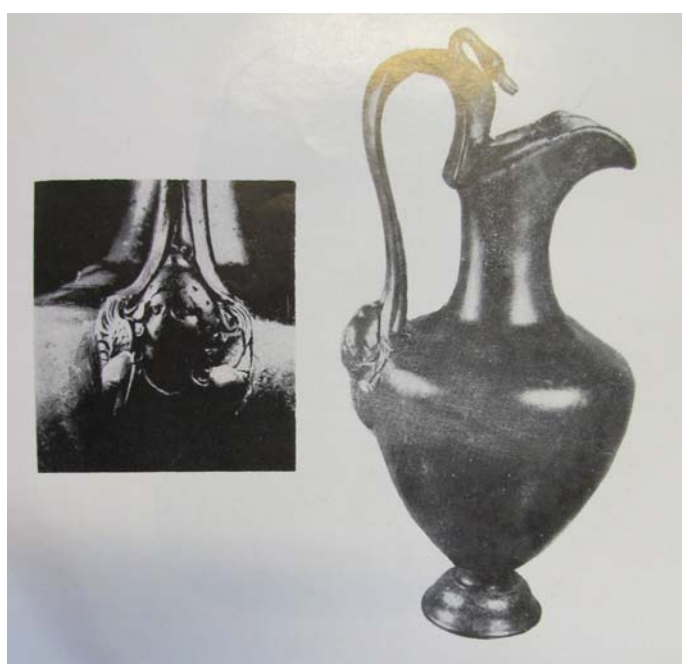

28. tábla. — 1. Vajta. 1—11. sír leletei a Székesfehérvári Múzeumban. 2. Vajta. Strigilis és aryballos. 3. A strigilis és aryballos „in situ” állapotban. 4. Strigilis ismeretlen lelőhelyről. Székesfehérvári Múzeum. 5. Vajta. 1. sír. 6—7. Vajta. 11. sír.

3. kép: Római kori sírleletek

4. kép: Római kori sírleletek

5. kép: Római kori bronz kancsó a vajtai II. sírból

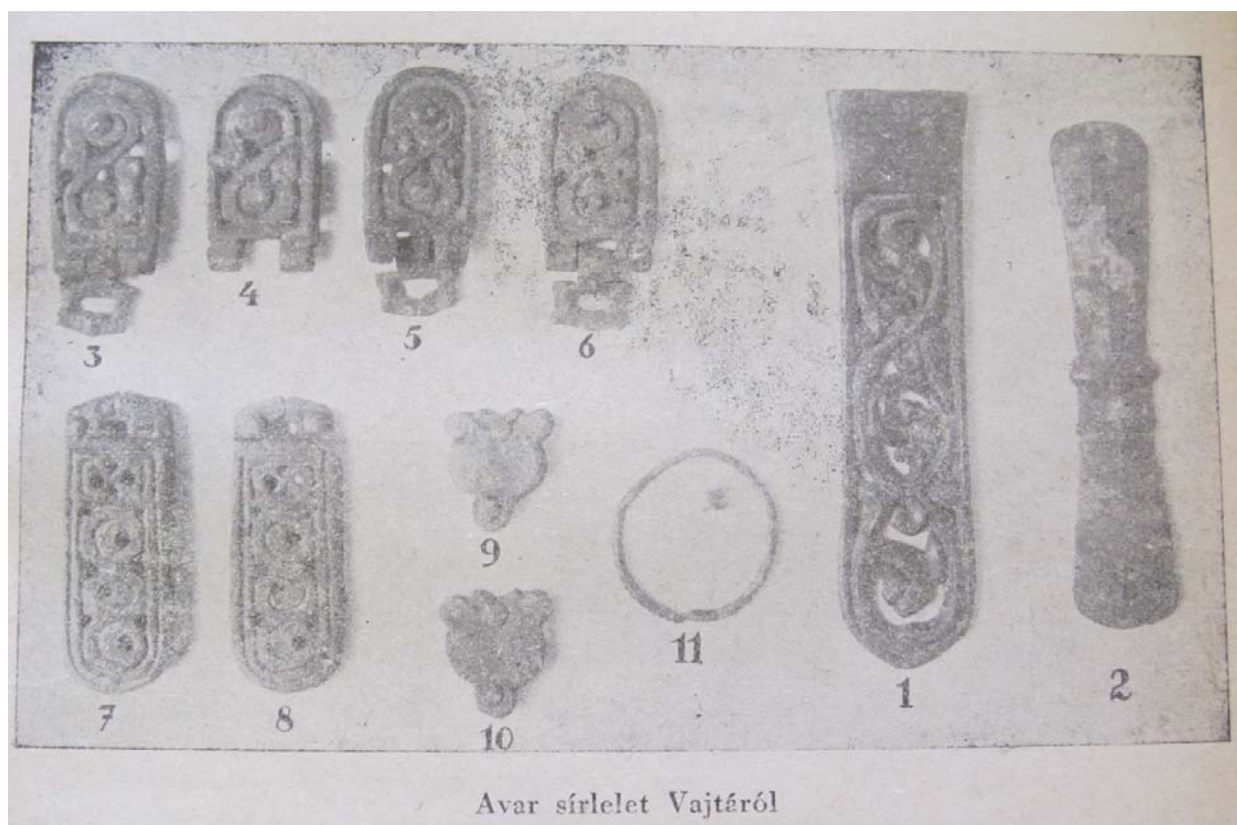
6. kép: Római kori sírleletek Vajtáról a SZIKM állandó kiállításában

További római kori szórványleletek vannak leltárban a SZIKM gyűjteményében (bennszülött női szobor, valamint Jupiter C. oltár (SZIKM Ad. 631).

A 2010. évi terepbejárások lelőhelyeinek többségén is találtak felszíni, római kori településre utaló kerámiát.

A népvándorláskorra datálható a Vajta-Szőlőhegyről, pontosabban nem ismert lelőhelyről való avar kori szórvány edény (SZIKM Ad. 630.). Gróf Zichy Aladár saját gyűjteményéből növényindás övgarnitúrát ajándékozott a székesfehérvári múzeumnak (MAROSI 1932), amelyek a késő avar korszakra keltezhetők (7. kép: *Késő avar kori övveretek Vajtáról*, PETRES-FITZ 1956, 27, 14. kép).

A Kisvajta (Vajta II.) 79695 számú nagy lelőhelyen népvándorláskori falu maradványai lehetnek a felszínen gyűjtött leletanyag alapján.

7. kép: Késő avar kori övveretek Vajtáról

Árpád-kori település felszíni leleteit gyűjtötték a Nyilaki-dűlőben, középkori falura utaló kerámiatöredékeket pedig a vízmű melletti lelőhelyen.

A középkori forrásokból ismert Vajta település a hagyomány és a régészeti adatok alapján a Kisvajtai-dűlőben létezhetett, erre utal maga a dűlőnév is (79695 számú nyilvántartott lelőhely). Az említett szakdolgozatban is szerepel, hogy a középkori falu dombon állt, amit ma Kisvajta-hegynek, dűlőnek neveznek. A források megemlítik e faluval kapcsolatban, hogy a helység előtti föld kaszáló volt (KOVÁCS 2003, 21. 65. jegyzet).

A település Anonymus Gesta Hungarorum című művében is szerepel: „47. A vezér /Árpád/ ...Vajtának...nagy földet adott a Sár felé számtalan néppel, amelyet ma is Vajtának hívnak.” (KOVÁCS 2003, 10. 12. jegyzet: Anonymus Gesta Hungarorum. Ford. Pais Dezső, Budapest 1975, 121. p.). Az említett földet a sikeres Baranya-vár elleni akció jutalmaként kapta volna. Vajta vezér azonban csak Anonymus által létrehozott figura lehetett, e személyeket saját kora hazai névanyagából teremthette. Vajta személye nem szerepel a későbbi krónikákban, a település nevén kívül csak személynévi megfelelői ismertek az oklevelekből. Benkő Loránd a nevet szláv eredetűnek tartja (a régi magyar Bojta személynév a szláv Vojta személynév átvétele az ómagyar szóeleji v>β helyettesítéssel, a szláv megfelelő névcsalád tagjai pl. Vojtek, Vojtla, Vojislav stb.) (KOVÁCS 2003, 12.)

Kiss Lajos etimológiai szótára szerint a település neve magyar névadással keletkezett (Boyta, Voyta, Vajta). Az alapjául szolgáló „vaj” török eredetű személynévi előzményből alakulhatott ki, ’-ta’ kicsinyítő képzővel. (KISS 1988, 725.)

1324-ből való Vajta templomának első említése. (Maga a falu nem szerepel ebben az oklevélben, csak később említik együtt a templomot a településsel, illetve annak egy részével.) (KOVÁCS 2003, 25). Károly Róbert adományozó oklevelében Simontornya várát annak birtokaival, tartozékaival Henc fia János budai bírónak és óvári kapitánynak adta. A tartozékok között szerepel az a Saar folyón túl lévő föld, amelyen Szent Lénárd temploma állt. „... item cum terra ultra fluvium Saar, in qua est ecclesie in honore Sancti Leonardi constructa” /Dl. 2223 AnjouOkmt VIII. 24./ (forrás: Stibrányi Máté közöletlen doktori disszertációjának Vajta szócikke)

1343-ban két oklevélben olvasható a település és a templom említése (KOVÁCS 2003, 25.).

1343-ban ugyanis birtokosa használatra átengedte a Fejér megyei Saar folyó melletti *Voytha* nevű birtokot, ahol Szent Leonard-kőegyház áll /„...in qua honore sancti Leonardi ecclesia lapidea haberetur...” /AnjouOklt XXVII. 56.; AnjouOkmt IV. 297-298/ Ugyanebben az évben a szekszárdi monostor konventje bejárta *Voytha* birtok határait, ezek között említik *Zenthleonard* erdejét /Dl. 100 004. AnjouOklt XXVII. 115/.

A templomra vonatkozó adatok szerint 1358-ban a Fejér megyei *Zenthleonard* nevű föld használatának tilalma szerepel Fejér vármegye gyűlésén /AnjouOkmt VII. 222/. 1410-ben a Fejér megyei *Thape* birtok határjárását végzi el a fehérvári keresztes konvent. A határ „per medium ville Waytha vocate” halad az ottani egyház mellett, olyan módon vonulva, hogy *Waytha* birtok nagyobb részét bekeríti /Dl. 9 622. Zs. O. II/2 342/.

Pesty Frigyes vajtai adatközlői szerint: „a vajtai plébános úrnak jutott külső telki birtokában találtatott egy elhagyatott régi templomnak maradék alapkövei, azon terület és a kerületén lévő szántóföldeket e mai napig is Kis Vajtának nevezik” (PÁRNICZKY 1977, 290). Ezt az adatot Nagy Lajos is közli, hozzátéve, hogy a Kis-Vajta nevet a Sárvízhez közeli szántó őrzi, Vajta és Pálfa között: NAGY 1966, 178. (Forrás: Stibrányi Máté közöletlen doktori disszertációjának Vajta szócikke és bibliográfiája. Az adatot ezúton is nagyon köszönöm Stibrányi Máténak!)

A falu középkori birtokosai voltak a Sitkeiek, Hardi Dezső és Gál mester, Ugali Pál, az Olugi család (KOVÁCS 2003, 14-25.). Vajta történetében 1397 fordulópont volt, ekkor történt a Kanizsai család birtokszerzése. Zsigmond király az adományt 1401-ben megismételte egy adományozó levélben. Vajta Simontornya várának tartozéka volt, története összekapcsolódott e vár és gazdáinak sorsával. 1425-ben a székesfehérvári Boldogasszony templom és káptalan birtoka lett az uradalmat megszerző Ozorai Pippo adományozása révén.

1543-ban Székesfehérvár, ezáltal a Boldogasszony templom és káptalan pusztulása után a település török fennhatóság alá került, a szekszárdi szandzsák része lett. A térséget azonban a magyar fél (elsősorban a (vár)palotai vár) adóztatása is terhelte. A 15 éves háború idején a falu elpusztult, a várpalotai vár 1617. évi urbáriumában az 54 pusztá helység között van felsorolva Vajta (Vajtha) is. 1715-ig pusztaként tartották számon, mégsem volt lakatlan a terület, mert rációk legeltettek az elhagyott földeken.

A község török utáni története összefonódott a Zichy családdal, (I.) Zichy István 1650. április 20-án adományba kapta a birtokot III. Ferdinánd királytól. Az oklevélben régtől fogva Várpalotához tartozó birtokként szerepelt a falu (Vajka néven). A Zichy-család többszöri betelepítéssel igyekezett pótolni, gyarapítani a lakosságot (németek, magyarok, szlovákok), de a betelepített etnikumok elmagyarosodtak, és a reformkorban Vajtát magyar községként tartották nyilván. Az önálló plébániát a ferencesek 1745-ben szervezték meg.

A XX. században népes puszták jöttek létre a majorság határában, közülük Belmajor és Tüskésmajor a legjelentősebb, népességük a két világháború között már meghaladta a 100 főt. 1945-ben a Zichy birtok felosztásával gyökeresen megváltoztak a földbirtokviszonyok. 1948-ban államosították a község XVIII. század óta létező római katolikus iskoláit is.

A község 1990 előtti fejlődését hátrányosan befolyásolta, hogy Sáregressel együtt hosszabb ideig a cecei községi közös tanács igazgatási szervéhez tartozott. Jelentősebb községfejlesztésre csak a rendszerváltás óta van lehetőség.

I.3. Régészeti örökségi értékek elemzése

I.1. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A régészeti örökség felgyűjtése a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ (Forster Központ) által vezetett, a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (Kötv.) 71. § (1) bekezdése szerinti központi, közhiteles hatósági nyilvántartás, valamint a Forster Központtól szóló 199/2014. (VIII. 1.) Korm. rendelet 5. § (1) bekezdésének megfelelő tudományos adatbázis alapján, valamint a székesfehérvári Szent István Király Múzeum régészeti adattárának szöveges és térképi adatainak felhasználásával történt. (1. melléklet: nyilvántartott lelőhelyek összefoglaló táblázata, 2. melléklet: nyilvántartott lelőhelyek kataszteri térképi ábrázolása)

A fentiek alapján Vajta község közigazgatási területén nem található egyedileg védett régészeti lelőhely.

A Forster Központ közhiteles nyilvántartásában 6 lelőhely szerepel Vajta jelenlegi közigazgatási területéről. Ezek mindegyike olyan lelőhely, amelyeket 2010-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ (MNM NÖK) munkatársai (Stibrányi Máté vezetésével) terepbejárás során rögzítettek az ún. TÉKA, Tájérték Kataszter projekt keretében. A projekt célja a táji, természeti és kulturális értékek, örökségi elemek felmérése, nyilvántartásba vétele (egyének és közösségek számára való feltöltési lehetőséggel egy adatbázisba) és megőrzésük elősegítése. (Bővebben lásd www.fomi.hu, www.tajertektar.hu)

A 7. nyilvántartott lelőhely, a 21768 lelőhely Cece közigazgatási területéről nyúlik át déli irányból a vajtai határba.

Az adatszolgáltatásba nem kerültek be olyan lelőhelyek, amelyek alapvetően adathiány miatt nem azonosíthatók, már elpusztult, megsemmisített lelőhelyek vagy szórványleletek. Ezek között van gyakorlatilag az összes régi lelőhely, lelet vagy leletegyüttes, amelyek az adott régészeti korszakból jelentősnek mondhatók Fejér megyében (pl. a római kori kelta kocsitemetkezés), vagy az idézett szakirodalomból ismertek és hivatkoztak (bronzkori edénykék, avar kori övveretek).

Az 1. mellékletben tételesen fel vannak sorolva Vajta község régészeti örökségének ismert részét képező nyilvántartott lelőhelyek azonosító számmal, a felvételkor aktuális határrésznévvel. A táblázat tartalmazza az érintett hrsz-okat. A 21768 számú, Cecénél nyilvántartott lelőhely esetében javaslom a Forster Központ Nyilvántartási Osztálya számára, hogy ellenőrizze a hrsz-okat, mert a rendelkezésemre álló, aktuális kataszteri térképen a 090/5 hrsz-ra is kiterjed a lelőhely vajtai része, és ez a nyilvántartási adatszolgáltatásban nem szerepel.

Az egyes lelőhelyekre vonatkozóan felsoroltuk még a régészeti tevékenységeket, az előkerülés körülményeit, a lelőhely állapotát, a TSZT-ben szereplő besorolását és érintettségét a tervezett fejlesztések tekintetében. Ugyanakkor nem adtuk meg a lelőhelyek jellegére és korára vonatkozó adatokat a lelőhelyek védelme érdekében.

A lelőhelyek közül ki kell emelnünk a Téglaházi-dűlőben lévő 79695 számú nyilvántartott lelőhelyet, amely a középkori Vajta faluval és templomával azonosítható. (Adatközlés: K. Németh András szóbeli közlése, Stibrányi Máté doktori disszertációja kéziratának Vajtára vonatkozó szócikke. Segítségüket ezúton is köszönöm!) Javaslom a közhiteles nyilvántartásban a kutatástörténet és a jelenségek kiegészítését az 1. mellékletben szereplő módon. *(1. melléklet, 4. melléklet 1-2. kép)*

Vajta község területén még nem történt szisztematikus, vagyis az egész határra kiterjedő régészeti terepbejárás, egyéb felderítő célú terepi kutatás.

Ezt a kutatási hiányt csak kis mértékben enyhítette 2010-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ által végzett ún. TÉKA (tájérték kataszter) projekt, amelynek során a Sárbogárdi Kistérségbe tartozóan Vajta határának egy részét is bejárták. A megfogalmazott koncepció szerint elsősorban azokat a mezőgazdasági területeket célozták meg a projekt során, amelyek a Sárvíz és annak ártere mellett helyezkednek el, vagy a vízfolyások menti kiemelkedéseket, magaslatokat vizsgálták. (Jelentés a TÉKA – Sárbogárd kistérség projekt kapcsán végzett felszíni kutatásokról. SZIKM Ad. 108185/2011.)

Vajta község esetében a Sárvíz-menti néhány vonulat kivételével, ahol a nyilvántartott lelőhelyek találhatóak, a többi határrész (belterület, ill. attól É-ra és Ny-ra lévő határrészek) gyakorlatilag ismeretlen régészeti szempontból!

Ha valóban sor kerül a 63. számú főút elkerülő szakaszának megépítésére, ami a távlati tervekben szerepel, bizonyára több lelőhely válik ismertté a kötelezően lebonyolítandó megelőző terepi felderítések és várható feltárások révén.

A vajtai közigazgatási területről ismert 6-7 nyilvántartott régészeti lelőhely messze nem tükrözi a település tényleges régészeti érintettségét!

I.2. Régészeti érdekű területek

Régészeti érdekűnek azon területeket nevezzük, ahol régészeti lelőhelyek megléte feltételezhető. Egy-egy terület régészeti érdekű voltát alapvetően annak természetföldrajzi, domborzati viszonyai, adottságai határozzák meg, másrészt a nyilvántartott lelőhelyekkel való közelség, feltételezhető kapcsolat, összefüggés, hasonló természeti és további adottságok.

A régészeti lelőhelyek elhelyezkedésében, a község településtörténetében, illetve szerkezetének kialakulásában döntő tényezők a természeti adottságok, ezen belül is a vízrajz.

A közigazgatási terület meghatározó eleme (nyugaton) a ma már szabályozott mederbe terelt egykori Sárvíz folyó, ma Sárvíz (Nádor) – csatorna. Az egykori folyómeanderekben kisebb vízfolyások, vízállások maradtak meg. A Sárvíz-völgyben lévő, illetve oda torkolló kisebb patakok, vízfolyások részben rendezett medrűek (pl. Piszkéri-patak).

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek (azok közül a települések) a vízközeli, jó adottságokkal rendelkező helyeken húzódnak, gyakorlatilag a Sárvíz-árteréből kiemelkedő vonulatokon helyezkednek el. (4. melléklet: 1-4. kép) A régészeti érdekű területek is az egykori szigeteken (Lásd az egyik dűlőnevet: Nagy-sziget), a Sárvíz-völgy menti első árvízmentes teraszokon, magaspartokon, buckák, a folyóvölgyre tartó lejtőkön, továbbá az említett patakok menti lejtőkön, dombvonulatokon, platókon, közrezárt térszíneken találhatók. A helyszínen készített fotókból azokat mutatjuk be, amelyeken jól látszanak az egykori Sárvíz-meder fölé magasodó térszínek, buckák (4. melléklet, 5-9. kép).

A Sárvíz-völgytől távolabb található lelőhely meglétére jó példa az 59933 számú lelőhely, amely a cecei határban, a közigazgatási határtól É-ra mindössze néhány száz m-re található. 2010-ben a TÉKA-projekt során a lelőhelyet az ismertnél nagyobbként azonosították! Ez a lelőhely a Piszkéri-patak mentén húzódik mintegy 600 m hosszan. A fentiek alapján a patak délebbre lévő „forrásvidékén” a vajtai Felső-Irtások-dűlőben, a 63. főúttól K-re is várhatóak lelőhelyek. A Kiserdei-dűlőben lévő jellegzetes vonulat is régészeti érdekű, már belterületbe vont területen (4. melléklet, 10. kép).

A régészeti érdekű területek között feltétlenül meg kell említenünk a temetőket, temetkezéseket. Vajta közigazgatási területén (a településtörténeti fejezetben már ismertetett sírokon kívül) a Kisvajtai-dűlőben az 1948-as terepbejárás során szétszántott őskori urnatemető nyomait figyelték meg a vasút felőli keleti oldalon, az októberi kutatóárkokban azonban nem volt jelenség vagy lelet.

A Cseh-Ferkó hegyen (ma Cseferkő-dűlő) 1948-ban a kisvajtai ásatással párhuzamosan végeztek kutatóárkos feltárást, mivel az egész dombháton, a domb tetején szétszántott embercsontok hevertek. Kerámiát vagy leletet, mellékletet nem találtak. A területen a felső humuszrétegben tártak fel egy megbolygatott csontvázat nagyjából keletelt tájolással melléklet nélkül és attól Ny-ra egy teljesen elpusztult sír volt melléklet nélkül. A vasút közelében lehetett a feltárás, a vasutat a helyszínrajz 116,5 m-re jelöli (SZIKM Ad. 5009/88). A terület ma erdővel fedett, a lelőhely nem azonosítható, a temető jó része elpusztulhatott. Összefüggése a cecei határból átnyúló 21768 lelőhellyel ismeretlen.

A lakossági emlékezet a TSZ silógödreinél említi embercsontokat, temetőt (SZIKM Ad. 5010/88).

A fentiek miatt mindenképpen számolnunk kell további temetkezések meglétével, amelyeket azonban a felszínen járva kivételes esetekben (jellemzően már erősen bolygatva) lehet felfedezni, azok általában földmunkák, földmozgatás során kerülnek felszínre. A felszíni telepleletek hiánya tehát nem zárja ki régészeti lelőhely (temető) meglétét!

Régészeti érdekű terület a nyilvántartott lelőhelyek környezete is, különösen akkor, ha azok határa, lehatárolása bizonytalan.

Vajta természetföldrajzi adottságai mindenképpen több régészeti lelőhely meglétét indokolják mind belterületen mind külterületen!

I.3. Területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében

Vajta közigazgatási területe 23,52 km², ebből 2,93 km² a belterület (12 %) és 20,59 km² a külterület (88%).

A település jellegzetessége az erdőterületek nagy aránya – megközelítően a közigazgatási terület 30 %-a, ami jóval meghaladja az országos átlagot (a megalapozó vizsgálat adatai szerint 663,7 ha). Egybefüggő erdők a közigazgatási terület déli részét borítják, amelyek az országos védettségű Tengelici-homokvidék

Természetvédelmi Terület részei. Véderdő keskeny sávban a keleti közigazgatási határszélen, valamint egy összefüggő ÉNy-DK-i sávban a Sárvíz medertől K-re is található (keresztezi a vasútvonal). A Cseh-Ferkó-hegyen megfigyelt, erősen bolygatott, korhasztásos típusú temető maradványa van az utóbbi erdős területen, ami már nem azonosítható lelőhely. A cecei határból átnyúló pap-dombi lelőhely déli folytatódását a természetföldrajzi viszonyok sejtetni engedik, a meglévő erdő miatt ez nem kutatható, figyelhető meg, ahogy a két lelőhely közötti összefüggés sem.

A község belterületén kisebb, elsősorban védelmi jellegű erdőfoltok (pl. sportpálya mellett, temető mellett, hévíz kutak környékén) található, az utóbbi részek jellegzetes kiemelkedéseken, buckákon terülnek el, így régészeti érdekű területek is.

Az erdősítés (akár tervezési, fejlesztési területen kijelölendő véderdő, akár mezővédő erdősáv vagy a zöldterületek, zöldfelületek fejlesztéséhez kapcsolódó erdőterületek) általában bolygatja, károsítja a régészeti jelenségeket.

A vízfolyásos területeket mocsaras foltok, rétek, legelők kísérik, amelyek a táj jellegzetes alkotóelemei, egyúttal az ökológiai hálózat részét képezik, természetvédelmi szempontból védelmi övezetek és fontos elemei a település zöldfelületi rendszerének.

A gyepek, legelők (a megalapozó vizsgálat adata szerint legelő: 127,03 ha, gyepek 23,2 ha) a Korlátozott – extenzív hasznosítású – mezőgazdasági területek közé vannak sorolva (a mocsaras, nádas területekkel (a megalapozó vizsgálat adata szerint 8,43 ha) együtt. Vajtán a korlátozott hasznosítású mezőgazdasági területek a vízfolyások, továbbá a védett erdők mentén található. Kijelölésük célja a természetközeli területek közötti kapcsolat folyamatossá tételének biztosítása. A természetközeli állapotot tükröző területeken hagyományos, külterjes legeltetés, illetve a rendszeres kaszálás javasolt. Sem művelési ág változtatás, sem intenzív hasznosítás nem engedhető meg. Továbbá ezeken a területeken nem jelölhető ki beépítésre szánt terület.

A régészeti lelőhelyek szempontjából is fontosak a gyepek, a gyepesítés, mivel megakadályozzák az állapotromlást a mezőgazdasági művelés okozta bolygatással szemben. Általában a szántóföldek visszagyepesítését javasoljuk a lelőhelyek védelme érdekében.

A Nyilaki-dűlő I. (79685) lelőhely esetében állapította meg a jelentés, hogy a domb északi része legelő, de a lelőhely abban az irányban is folytatódhat, mert a legelő széli szántóföldi részen is gyűjtöttek leleteket. A Sárvíz-völgy menti vonulatok egy része is gyepvel fedett, ezért hagyományos terepbejárással nem vizsgálhatók, viszont régészeti érdekű területek.

Meg kell jegyeznünk, hogy a kataszteri térképeket összehasonlítva vannak változások a területhasználatban, amelyek a lehetséges lelőhelyek tekintetében nem pozitív hatásúak; néhány hrsz, amely gyepek-legalónak volt jelölve 2005-ben, a jelen tanulmányhoz kapott alaptérképen már szántóként szerepel (042/5, 0195/3, 017/2)!!! Ezek régészeti érintettségéről nincs információnk a kutatási hiány miatt.

Vajta külterületének jelentős része a településszerkezeti tervekben a tényleges állapotnak megfelelően mezőgazdasági, ezen belül általános hasznosítású (a megalapozó vizsgálat adata szerint 1147,78 ha). (A Sárvíz csatorna menti fakadóvízes, belvízjárta területek csapadékosabb időszakokban mezőgazdasági művelésre alkalmatlanok.)

A nyilvántartott lelőhelyek szántóterületen vannak, amelyek állapota a folyamatos mezőgazdasági művelés és erózió hatására fokozatosan pusztul, részben már elszántott is lehet. (Lásd a felszíni kerámia ellenére negatív eredményű, tehát régészeti jelenség nélküli kutatószondák az említett hitelesítő ásatásokon.) A szántóföldi művelésű régészeti érdekű területekre ugyanez elmondható.

A szőlőkben a mélyművelés erősen romboló hatású, bár sok helyen már nincsenek meg azok a szőlőültetvények, amelyek mint pl. a Kisvajtai-dűlőben a leletek előkerülésekor még megvoltak. A Felső-szőlők nevű határrész, egy vonulat, jelenleg erdővel, legelővel fedett. (Attól keletre a topográfiai térképen még Felső-szőlőnek nevezett rész jelenleg több parcellás szántó.) Az Alsó-szőlőkből ma már kevés szőlős parcella van, nagyobb arányú a szántó. A lehetséges régészeti lelőhelyeket a korábbi szőlőtelepítés és – művelés már megbolygathatta.

Gyümölcsösökben az újra telepítés bolygatja, károsítja a régészeti jelenségeket. Jelenleg a szőlő és gyümölcsösök területe csökkenő tendenciát mutat. A megalapozó vizsgálat adata szerint a szőlők területe 14176 m² (1,42 ha).

A szántóföldi vagy a szőlőművelés romboló, roncsoló hatása egyértelműen megmutatkozott, hiszen a régi lelőhelyeken mindig a művelés nyomán kerültek napvilágra a régészeti leletek (pl. római kori ló és kocsi temetkezés, őskori urnasírok és kerámia, csontvázak).

A dombokból, buckákból való homokkitermelés pusztíthatott el lelőhelyeket, több helyen látszanak ilyen bányagödörök a közigazgatási területen, ill. a topográfiai térképen. Az alaptérképen a 0152/25 és 31 hrsz-on homokbánya van jelölve (ennek a bányának még csak a déli vége van jelezve bányagödörként a topográfiai térképen) a Nagy-legelő nevű határrészen. *A megalapozó vizsgálat alapján a település rendelkezik ásványi nyersanyag vagyonnal rendelkező területtel:* a Veszprém Megyei Kormányhivatal Műszaki Engedélyezési és Fogyasztóvédelmi Főosztályának 2016. évi adatszolgáltatása alapján *egy bányatelek található: ez a Vajta I. – homok bányatelek.* Jogosított cég: Vajtai Homok Kitermelő, Kereskedelmi Szolgáltató Kft.

A Puskin utca és a Tanácsköztársaság utcától keleti irányban, a 0164/46 hrsz-ú ingatlanon található a település *felhagyott hulladéklerakója*, amelynek rekultivációja tervezett. A déli folytatódásában a 0164/47 hrsz bányagödörként jelzett.

Az említett helyek régészeti szempontból már nem vizsgálhatók (csak a környezetük), nem ismertek régészeti adatok, bejelentések sem. A 2005. évi hatástanulmány szerint a vasút és az akkor tervezett ipari-gazdasági terület között homokbányászat során kerültek elő leletek Szántó József alsószentiváni helytörténész szerint (bár múzeumba tárgy nem jutott).

Vajta belterületén nincsen nyilvántartva régészeti lelőhely, de ez minden bizonnyal a kutatás hiányával magyarázható. A település megyeszéli pozíciója az aktív régészeti tevékenységnek sem kedvez! A természetföldrajzi viszonyok alapján azonban kell lennie lelőhelyeknek, vagyis a belterület jelentős része is régészeti érdekű. Bizonyos szórványleletek származhatnak belterületről (pl. urasági major szérűskertje, tsz egykori silógödreinél megfigyelt csontvázas sírok), de azok pontos helye már nem beazonosítható. A feltételezhető lelőhelyek a belterületen részben bolygatottak, beépítettek, elfedett állapotúak lehetnek, tényleges határuk megállapítására kis mértékben van lehetőség.

A belterület területfelhasználását illetően meg kell jegyezni, hogy jelentős arányban vannak jelen a belterületi mezőgazdasági területek (20%), valamint egyre csökkenő mértékben a kertművelésű részek, a kisebb véderdőfoltokról fentebb esett szó.

Fel kell hívnunk a figyelmet arra, és Vajta esetében a régészeti kutatási és adathiány miatt minden esetben javasoljuk az előzetes örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését, ha az leendő bányaterületet, vagy területhasználati változást érint.

A 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 63 § (4) pontja szerint: A szakhatósági hatáskörében eljáró hatóság örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését írhatja elő a beruházás előkészítését meghatározó feltételek tisztázása érdekében

a) a bányászati kutatási műszaki üzemi terv jóváhagyása, bányatelek megállapítása és módosítása, védőpillér kijelölése, módosítása, meggyengítése és lefejtése,

b) előzetes környezeti hatásvizsgálat, valamint

c) újrahazsnosításra, más célú hasznosításra vagy telekalakításra irányuló földhivatali eljárás esetén, ha előzetes régészeti dokumentáció nem áll rendelkezésre.

II. VÁLTOZTATÁSI SZÁNDÉKOK

A változtatási szándékokat a Településfejlesztési Konceptióban az átfogó és részcélokból álló rendszer, illetve a célok eléréséhez szükséges tervezett projektek, beruházások foglalják össze.

A változtatási szándékokat a hatáselemzéssel együtt mutatjuk be.

III. HATÁSELEMZÉS

III.1. A régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

A régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, pusztulásának lehetőségét elsősorban az adott terület használata, funkciója határozza meg. A belterületen lévő lelőhelyek feltárhatóságát a beépítettség, az elfedés, ill. a bolygatás (pl. közművesítés, egyéb építkezés földmunkái) mértéke határozza meg. Ugyanezek a meghatározói a régészeti leletek, jelenségek megmaradási, ill. pusztulási arányának is. Vajtán nincsen nyilvántartott régészeti lelőhely a belterületen, de a természetföldrajzi adottságok alapján számolnunk kell régészeti érdekű területekkel.

A külterületen általános mezőgazdasági területeken, azaz szántókon találhatóak a lelőhelyek, amelyek a folyamatos művelés, erózió következtében pusztulnak. Ennek elviekben a művelés felhagyásával, gyepesítéssel lehetne gátat szabni. Ezért a mezőgazdasági művelés korlátozását, művelési ág változtatását javasolunk. Ezt a célt szolgálja a legelővé, gyepé alakítás.

A gyp-legelővé alakítást a Kisvajta-dűlőben, legalább a 79695 nagy lelőhely esetében el kellene érni a tulajdonosoknál, mert ez a középkori Vajta helye (és korábbi régészeti korú településeké is!). Ha szétszántják, illetve tovább erodálódik a vonulat (jelenleg is kilátszik az altalaj foltokban), a lelőhely nem lesz kutatható. A település elbúcsúzhat múltjának egy fontos szeletétől!

A szántókon található lelőhelyek feltárhatóságának gyakorlatilag nincsenek olyan fizikai akadályai, mint belterületen az épített elemek.

A nyilvántartott lelőhelyeken a mélyebb talajréteget érintő földmunkák károsítják, rombolják, akár meg is semmisíthetik az adott lelőhelyrészt. Ezért a jogszabályoknak megfelelően lehetőleg el kell kerülni a nyilvántartott lelőhelyeken történő földmunkával, építkezéssel járó beruházást. Amennyiben ez nem lehetséges, a szükséges régészeti szakmunkák (megelőző feltárás: régészeti megfigyelés, próbafeltárás, teljes felületű megelőző feltárás) elvégzése után lehet kivitelezni az adott építkezést, beruházást.

Külterületen még fel kell hívni a figyelmet a homokbányászat pusztító, megsemmisítő hatására a régészeti emlékeket illetően. Vajta határában a topográfiai térképlapok mutatnak olyan helyeket, amelyek régi bányagödrök lehetnek, de vannak olyan területek (0152/25, 0152/31 hrsz), amelyek jelenleg is homokbányák az illetékes hatóság adatszolgáltatása, valamint az ingatlan-nyilvántartási térkép alapján. Az illegális homokbányászatot el kell kerülni, mivel azok régészeti lelőhelyeket érinthetnek, semmisíthetnek meg! Törvény írja elő a bányaterületekre vonatkozóan az előzetes örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését. *(Lásd fentebb ill. a 3. jogszabályi fejezetben!)*

Bemutatásra nem javasolunk lelőhelyet Vajta közigazgatási területén.

Egyetlen lelőhely egyedi védelemre vonatkozó felterjesztését sem javasoljuk.

III.2. Régészeti érintettségű célok a Konceptióban

Vajta község Településfejlesztési Konceptiójának átfogó és rész céljai mint változtatási szándékok rendszere közül azokat emeltük ki, amelyeknek közvetve régészeti érintettsége lehet. A régészeti érintettség azon múlik, hogy az adott célhoz rendelt tervezett projekt, tevékenység jár-e építkezéssel vagy olyan mértékű földmunkával, bolygatással, amely érint, veszélyeztet, károsít, esetleg megsemmisít régészeti lelőhelyeket.

Az ismételtek elkerülése végett, és mert az egyes tervezett projektek több átfogó és rész célhoz tartoznak, a változtatási szándékokat nem a célrendszer struktúrája szerint mutatjuk be.

A település infrastruktúrájának fejlesztése elsősorban a szilárd útburkolatok kialakításával, megerősítésével, a csapadékvíz elvezetés szakszerű megoldásával, a szennyvízcsatorna hálózat kiépítésével képzelhető el. A fentiek környezet- és természetvédelmi célokat, az épített környezet védelmét is szolgálják. Az időjárástól független, egész évben használható közlekedési utak kiépítésével, a hiányzó infrastruktúra kialakításával a termelési lehetőségeket javítani, segíteni kell. Ez gazdasági érdek, a gazdaságfejlesztés alapvető eleme.

III.2.1. A 63. számú főút tervezett elkerülő szakaszának megépítése

A 63-as főút belterületet érintő átmenő forgalmának kiváltását célozza az elkerülő út már több mint egy évtizede tervezett megépítése. Ez a beruházás gazdaságfejlesztő, turizmust élénkítő hatású, környezet-

és természetvédelmi célokat, az épített környezet védelmét is szolgálja. Az út mentén véderdő kialakítását is tervezik.

A beruházás nagyberuházásnak minősül, az ERD tartalmazza majd a régészeti érintettség és feladatok meghatározását. *(Lásd 3. melléklet: jogszabályok!)*

Régészeti szempontból ez a legjobban várt projekt a térségben, mert ennek révén jó keresztmetszetet kaphatunk az alig kutatott közigazgatási terület keleti felének régészeti érintettségéről.

III.2.2. Vajta-Németkér összekötő út kiépítése

Ugyanazt mondhatjuk el a tervezett projektről, mint a 63. tervezett elkerülő út esetében

III.2.3. Szennyvízcsatorna hálózat kiépítése

A településen a szennyvízhálózat nem kiépített. Az ingatlanokon keletkező szennyvizet szennyvíztárolókba gyűjtik, ahonnan elszállítják. A szennyvíztárolók, szikkasztók között feltehetően nagy számban található szakszerűtlenül kialakított műtárgy, ezek felszámolása is célkitűzés a szennyvízhálózat kiépítése mellett.

A 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 20. § (1) pontja szerint Egyszerűsített előzetes régészeti dokumentációt kell készíteni, ha a beruházás jellege próbafeltárás végzését nem indokolja, vagy azt nem teszi lehetővé. A 2. b) pont *(két méternél keskenyebb nyomvonalas közművek létesítése, kiváltása, áthelyezése)* esetében egyszerűsített előzetes régészeti dokumentáció készíthető.

Ha a tervezett projekt nagyberuházásnak minősül, a jogszabály által előírtan, kötelezően el kell készíttetni a beruházónak az Előzetes régészeti dokumentációt (ERD), amely előzetes terepi felmérés, kutatások alapján felvázolja a régészeti lelőhelyeket és az örökségvédelmi feladatokat. A jogszabály ennek elkészítésére a Forster Központot jelölte ki. *(Lásd 3. melléklet: jogszabályok!)*

III.2.4. Csapadékvíz elvezetése

A község belterületére hulló csapadékvizek, valamint a térség felszíni vizeinek befogadója a települést átszelő Nádor-csatorna (Sárvíz). A község területén a csapadékvíz elvezetés helyenként nem megoldott. A kiépített csapadékvíz elvezető árkok általában nyílt árkosak, csak a településközpontban találhatóak zárt rendszerű csapadék vízelvezető rendszerek. Cél a **belterületi** csapadékvíz elvezető rendszer hiányos, szakszerűtlen szakaszainak kiépítése.

A III.2.3. pontban leírtakkal egyező módon történik az örökségvédelmi procedura.

Vajta belterületének jelentős része régészeti érdekű terület, ezért régészeti leletek és lelőhelyek előkerülésére számítani lehet a nem beépített részekben. A korábbi építkezések, közművek földmunkái már bolygathatták a régészeti örökség elemeit, ezért azok előkerülése nem eredeti összefüggéseikben várható.

III.2.5. Termálfürdő és környezetének bővítése

A termálfürdő és környezetét érintő színvonalas fejlesztéseket az önkormányzat ösztönzi és támogatja. Ez a területi projekt az első számú kitörési pont Vajta számára, gazdaságfejlesztő, turizmust erősítő hatású.

Fel kell hívnunk a figyelmet, hogy a termálfürdő illetve környezete is régészeti érdekű terület. Az eddigi építkezésekről semmilyen régészeti adatunk, megfigyelésünk nincs. Ezért különösen fontos felhívni az Önkormányzat illetve más beruházó, kivitelező figyelmét a váratlan régészeti lelet előkerülése esetén szükséges teendők betartására. Amennyiben olyan földmunkával járó beruházás, építkezés lesz a területen, ami nagyberuházásnak számít (ez a legvalószínűbb), a fent már leírt protokoll szerinti folyamatra kell felkészülni.

Egyébként a kiviteli tervek pontos ismeretében a Hatóság fogja meghatározni az örökségvédelmi feladatok szükségességét, mértékét az építésügyi eljárásban.

III.2.6. További gazdaságfejlesztési célok

A koncepció gazdaságfejlesztési céljai közül azokat említjük meg, amelyek földmunkával, azaz bolygatással járhatnak a régészeti érdekű területeken.

Gazdasági területek kijelölésével, illetve a barnamezős vagy alulhasznosított gazdasági területek újrahasznosításával helyet kell biztosítani gazdasági vállalkozásoknak. Munkahely-teremtés, gazdaságfejlesztés, a helyben foglalkoztatottság növelése, jövedelemszerzési lehetőségek megteremtése, tartós munkanélküliség kialakulásának megakadályozása átfogó cél elérése érdekében elsősorban a külterületen található meglévő gazdasági területek, mezőgazdasági telephelyek fejlesztése, ismételt bekapcsolása a gazdaság vérkeringésébe az elsődleges fejlesztési cél.

A vasútállomás megtartása és fejlesztése célkitűzést azért említjük meg, mert a vasútvonaltól keletre lévő rész már a Sárvíz-völgyből kissé kiemelkedik, és esetleg előkerülhet régészeti örökségi elem a feltehető korábbi építkezések ellenére. Ezen a határrészen kerültek elő neolitikus leletek homokbányászat során (2005. hatástanulmány adata).

III.2.7. Kerékpárút hálózat fejlesztése

A település jelenleg nincs bekapcsolva sem az országos, sem a regionális jelentőségű kerékpárút hálózatba, viszont a település közigazgatási területének nyugati peremét érinti az országos kerékpárút törzshálózat egy szakasza.

A Sárbogárd–Cece–Vajta vonalon tervezett új kerékpárút kiviteli terve elkészült. A gazdaságélénkítő, turizmusfejlesztő, rekreációs hatású projektre „Cece Nagyközség Önkormányzata a KÖZOP-3.2.0/c-08-11-2011-0026 azonosító számú pályázat keretén belül 19.747.250.- forint támogatást nyert a Közlekedési Operatív Program „Kerékpárút hálózat fejlesztése” c. pályázati kiíráson az Új Széchenyi Terv keretében. A Kerékpárút-hálózat fejlesztése a 63-as út Cece – Vajta települések szakaszán című, 100%-os támogatási intenzitású pályázatból elkészült a Cece – Vajta települések közötti kerékpárút egyesített tervdokumentációja.*Vajta község külterületén a Zichy Kastélytól kiindulva, Vajta és Cece települések belterületein keresztül, a Cece és Rétszilas települések közötti külterületig, a 63. számú főúttal párhuzamosan, a szükséges műtárgyakkal együtt megvalósuló 13.220 m hosszúságú kerékpárút – az érvényes útügyi műszaki előírásoknak megfelelő – egyesített engedélyezési-kivitelezési tervezése valósul meg.* (forrás: 2012. június 25-i sajtóközlemény, Cece Nagyközség honlapja)

A kiviteli terv ismerete nélkül annyit állapíthatunk meg, hogy az önálló, közúti forgalomtól elválasztott kerékpárutak földmunkával, illetve elfedéssel járnak. A régészeti érintettség megállapítása végett a jogszabály egyszerűsített Előzetes régészeti dokumentáció elkészíttetését írja elő. *(Lásd 3. melléklet: jogszabályok!)* E dokumentáció megrendeléséről vagy elkészültéről nincs információnk! 2013. után szakhatósági megkeresés a tárgyalat projekttel kapcsolatban nem érkezett a területileg illetékes Hatósághoz. (A Hatóság szóbeli tájékoztatása alapján.)

III.2.8. Vízártározásra alkalmas területek kialakítása

A vízviszatarthatás, halgazdaság, horgászat, vizes élőhelyek megtartásának figyelembe vételével vízártározásra alkalmas területeket szükséges kialakítani.

Fel kell hívni a figyelmet, hogy a Sárvíz-völgy mentén lévő vonulatokon vannak a nyilvántartott lelőhelyek. A hasonló térszíneken, illetve az egykori folyó szigetein avagy más, vizes élőhely, vízfolyás menti kiemelkedő térszínek, vonulatok, magaspartok, lejtők stb. területei potenciális régészeti lelőhelyek, ahol várhatóak régészeti leletek, jelenségek akkor is, ha az adott területen nem tartanak nyilván régészeti lelőhelyet! Elképzelhető, hogy a vízártározásra kijelölt helyek széle, mederrendezés stb. földmunkái érintenek régészeti lelőhelyeket, jelenségeket vagy leleteket.

III.2.9. Zöldterületek, zöldfelületek fejlesztése, összekapcsolása

A településképp javítását célozzák a közterület rendezések, új közterületek kialakítása, ezzel összefügg a települési zöldfelületi rendszer fejlesztése (parkosítás, fasorültetések). E projektek segítik a lakosság életkörülményeink javítását is, valamint környezetvédelmi célúak. A külterületi zöldterületek (pl. gazdasági vagy véderdők, mezővédő erdősávok telepítése) bolygatással járó tevékenység, amely az esetlegesen meglévő régészeti lelőhelyek sérülését, roncsolását okozhatja.

Amennyiben építkezéssel, földmunkával járó beruházás lesz, a fentebb már ismertetett teendőkre, lehetséges régészeti örökségvédelmi feladatokra és az azokkal járó költségekre és időtényezőre kell felhívni a figyelmet.

A tervezett beruházások esetében javasolt a régészeti érintettség előzetes vizsgálata. Meghatározott tartalmú örökségvédelmi hatástanulmányt a jogszabályoknak megfelelően szakértői engedéllyel rendelkező személy készíthet. Protokoll szerint meghatározott tartalmú előzetes régészeti dokumentációt (ERD) feltárássra jogosult intézmény készíthet (adott esetben a székesfehérvári Szent István Király Múzeum). Amennyiben nagyberuházásnak minősül a tervezett projekt, akkor kötelező az erre vonatkozó protokoll szerinti tartalmú ERD elkészíttetése, amit a Forster Központtól kell megrendelni. *(Lásd 3. melléklet: jogszabályok!)*

A nyilvántartott lelőhelyen tervezett, földmunkával járó beruházást el kell kerülni, amennyiben ez nem valósítható meg, akkor a megelőző feltárás költségeivel számolnia kell a beruházónak, illetve annak, akinek a beruházás az érdekében áll. *(Lásd 3. jogszabályi fejezet!)* A nyilvántartott lelőhelyek környezete régészeti érdekű terület, ahol még folytatódhatnak a régészeti jelenségek.

Amennyiben régészeti lelet, jelenség kerül elő olyan területen, ami nem nyilvántartott lelőhely, a folyó munkálatokat le kell állítani (a felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építtető vagy a kivitelező részéről). A jegyző útján értesíteni kell a megfelelő hatóságokat (örökségvédelmi hivatal: Forster Központ, területileg illetékes feltárássra jogosult intézmény (székesfehérvári Szent István Király Múzeum), örökségvédelmi hatóság: Fejér Megyei Kormányhivatal Székesfehérvári Járási Hivatal - Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály) gondoskodni kell a terület őrzéséről, és meg kell kezdeni a lehető legrövidebb időn belül a mentő feltárást. *(A teendőket a 3. számú mellékletben lévő jogszabályi és intézkedések fejezet bővebben tartalmazza.)*

III.3. Az egyes településrészekre vonatkozó, régészeti érintettségű célok és beavatkozások

A Konceptió középtávú átfogó céljainak és rész céljainak rendszere településrészekre lebontva indokolja, bemutatja a tervezett fejlesztéseket és konkrét intézkedéseket fogalmaz meg. Itt összefoglaljuk a régészeti érintettségű célokat és projekteket hatáselemzés nélkül.

III.3.1. Belterület

- A 63-as főút belterületet érintő átmenő forgalmának kiváltására megoldás – súlykorlátozás bevezetése, elkerülő út megépítése
- szennyvízhálózat kiépítése
- csapadékelvezető rendszer kiépítése, kiegészítése
- zöldterületi rendszer karbantartása és fejlesztése

III.3.2. Termálfürdő környezete

A turizmus fejlesztése átfogó cél keretében a termálfürdő és környezetének fejlesztése a település egyik legfontosabb kitörési pontja, amelynek megvalósítását az önkormányzat ösztönzi és támogatja.

- a 63. számú főút elkerülő szakasza a főút keleti oldalához csatlakozik be Vajta belterületének É-i részén, szemben a termálfürdő területével.
- szennyvízhálózat kiépítése. A strand önálló szennyvíztisztító berendezéssel rendelkezik, amelyhez a holland kemping és az üdülőterület ingatlanai is tartoznak. A rendszer idényjellegűen üzemel.
- csapadékelvezető rendszer kiépítése, kiegészítése
- zöldterületi rendszer karbantartása és fejlesztése: a tervezett utak kialakításához kapcsolódó szakszerű fásítást is magában foglalja ez a fejlesztés
- a tervezett Cece–Vajta kerékpárút valószínűleg áthalad vagy érinti a termálfürdő területét, ezáltal kerékpárral is megközelíthető lesz, és bekapcsolódik a nagyobb térségi kerékpár úthálózatokba

III.3.3. Külterület

- szilárd burkolatú úthálózat kiépítése, fejlesztése révén az időjárástól független, egész évben használható közlekedési utakkal a területek művelését segíteni lehet
- a külterületen található meglévő gazdasági területek, mezőgazdasági telephelyek fejlesztése
- Sárbogárd–Cece–Vajta kerékpárút kiépítése
- a természeti értékek bemutatására alapozott ökoturizmus fejlesztése
- horgászatra, vízviszatarításra, halgazdálkodásra alkalmaz vízgazdálkodási területek létesítési lehetőségeinek feltérképezése, megvalósítása, elsősorban Sárvíz csatorna melletti területeken
- zöldterületi rendszer karbantartása és fejlesztése: pl. a tervezett utak kialakításához kapcsolódó szakszerű fásítás, mezővédő erdősávok telepítése

III.4. A TSZT tervezési területeinek régészeti érintettsége

III.4.1. Javasolt településszerkezeti változások, módosítások a Konceptióban

A Konceptió foglalkozik a területfelhasználásra irányuló településszerkezeti változtatásokkal is, ezen belül javaslatokat tesz a területfelhasználás módosítására, valamint a műszaki infrastruktúra fő elemeinek térbeli rendjére vonatkozó javaslatokat is tesz. (A konkrét fejlesztési területek kijelölése a településfejlesztési eszközök kidolgozása során várható.)

- *63. számú főút belterületet elkerülő nyomvonala*

A település belterületét keleti irányból elkerülő tervezett nyomvonalat a 2005-ben készített településszerkezeti terv, valamint Fejér Megye Területrendezési tervének szerkezeti tervlapja is tartalmazza. Ezt a nyomvonalat a településszerkezeti tervben továbbra is szerepeltetni szükséges.

- *Vajta–Németkér gyűjtőút nyomvonala*

Vajtát Németkérral összekötő út tervezett nyomvonalát a 2005-ben készített településszerkezeti terv tartalmazza. Ezt a nyomvonalat a településszerkezeti tervben szerepeltetni szükséges, valamint a területi tervek módosításánál valós igényként be kell jelenteni a szerepeltetését.

- *Kerékpárút kiépítése*

A Sárbogárd–Cece–Vajta kerékpárút (kiviteli terve elkészült) bekapcsolása a Duna menti Eurovelo hálózatba. A tervezett kerékpárutat a településszerkezeti terven is jelölni kell.

- *Gazdasági területek kijelölése*

A meglévő mezőgazdasági, gazdasági telephelyek mellett gazdasági területek kijelölése javasolt, elsősorban a vasúttól keleti, a Pálfára vezető úttól déli irányban.

- *Termálfürdő kialakítása, bővítése*

A termálfürdő üzembe helyezése, fejlesztése, bővítése miatt a 63. számú terület nyugati oldalán a 2005-ben készített rendezési terv szerepeltetett különleges területeket, üdülőterületeket, kiszolgáló utakat, ezek feltüntetése a településszerkezeti tervben továbbra is szükséges.

III.4.2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek által érintett tervezési területek

Vajta község közigazgatási területén 7 nyilvántartott lelőhely található, az egyik Cecén nyilvántartott lelőhely, és déli vége nyúlik a vajtai határba. **A nyilvántartott lelőhelyeket a Konceptióban leírt fejlesztési célok nem érintik.**

A nyilvántartott lelőhelyeket beruházással el kell kerülni. Amennyiben ez nem valósítható meg, a tervezett építkezés, illetve földmunkák területén megelőző feltárást kell folytatni. Ennek módját a területileg illetékes Székesfehérvári Járási Hivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Osztálya határozza meg az építésügyi eljárás során. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a megelőző feltárási költségét annak kell finanszíroznia,

akinek a beruházás érdekében áll (akár magánszemélyek, akár önkormányzat, jogi személy, akinek nyilvántartott lelőhelyet érintő tulajdonú területe van). *(Lásd 3. melléklet: jogszabályok!)*

Ahogy fentebb már említettük, van lehetőség a konkrét beruházások, fejlesztések előtt a régészeti érintettségéről meggyőződni, hogy elkerülhetőek legyenek a váratlan költségek és az időráfordítás.

Szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy a jelenleg hatályos TSZT-en tervezési területként jelölt részek között is vannak régészeti érdekű területek egyrészt a természetföldrajzi adottságok, illetve a közeli nyilvántartott lelőhelyek hasonló fekvése miatt, amelyek teljes felsorolásától eltekintünk.

Az áprilisi helyszíni szemle alkalmával a jelenleg mezőgazdasági művelésű területeken – kevés kivétellel – magas, sűrű gabonavetést vagy száraz boronált felszínt találtunk, amelyek egyike sem a legalkalmasabb terepbejárásra. *(A 4. melléklet tartalmazza a helyszíni fotók válogatását.)*

IV. ÖSSZEFOGLALÓ

Vajta község területén még nem történt szisztematikus, azaz az egész határra kiterjedő régészeti terepbejárás, egyéb felderítő célú terepi kutatás. 2010-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ által végzett ún. TÉKA (tájérték kataszter) projekt során rögzítették azokat a lelőhelyeket, amelyek jelenleg a közhiteles adatbázisban nyilvántartott lelőhelyek.

Vajta község közigazgatási területén 7 nyilvántartott lelőhely található, az egyik Cecén nyilvántartott lelőhely és déli vége nyúlik a vajtai határba (1-2. melléklet).

Egyedileg védett régészeti lelőhely nem található a közigazgatási területen, nem is javasunk egyedi védelemre nyilvántartott lelőhelyet.

Nem javasunk bemutatásra nyilvántartott lelőhelyet.

A nyilvántartott lelőhelyek állapotának fenntartását, illetve állapotuknak a mezőgazdasági művelés és erózió általi folyamatos pusztulását leginkább a korlátozott hasznosítású mezőgazdasági területbe való bevonás, azaz a gyepesítés jelentené. **A gyepesítést legalább a középkori Vajtát magában foglaló (ezért az Önkormányzat és a helyi lakosság érdeklődésére leginkább számot tartó) 79695 lelőhely esetében javasoljuk elérni a tulajdonosoknál.** Ez a lelőhely a Sárviz-folyó mentén, az ártér fölé magasodó vonulaton helyezkedik el, felmérése, megkutatása még nem történt meg. (4. melléklet 1-2. kép)

Vajta község kedvező természetföldrajzi adottságai további lelőhelyek meglétét valószínűsítik belterületen és külterületen egyaránt, ezek a régészeti érdekű területek. **A nyilvántartott lelőhelyek száma bizonyosan nem tükrözi a település régészeti érintettségét!**

Vajta Község Településfejlesztési Konceptiója átfogó céljainak és rész céljainak rendszeréből, a tervezett beavatkozások, fejlesztések együtteséből mint változtatási szándékokból azokat emeltük ki a hatáselemzés során, amelyeknek közvetve régészeti érintettsége lehet. A régészeti érintettség azon múlik, hogy az adott célhoz rendelt tervezett projekt, tevékenység jár-e építkezéssel, vagy olyan mértékű földmunkával, bolygatással, amely érint, veszélyeztet, károsít, esetleg megsemmisít régészeti lelőhelyeket.

A Konceptió régészeti érintettségű céljai, projektjei a következők:

- a szilárd burkolatú utak kiépítése (63. főút elkerülő szakasz, Vajta-Németkér gyűjtőút),
- a Cece–Vajta kerékpárút,
- a szennyvízhálózat és a csapadékvíz elvezető rendszer bővítése,
- a termálfürdő fejlesztése,
- a zöldfelületi rendszerek fejlesztése
- néhány további gazdaságfejlesztő cél (gazdasági területek bővítése, meglévők jobb kihasználása, vasútfejlesztés).

Nyilvántartott lelőhelyeket a Konceptióban leírt fejlesztési célok nem érintenek.

A HÉSZ-be javasolt szövegrész:

„Régészeti érintettség esetén a 2001. évi LXIV. törvény és az azt módosító a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III.11.) Korm. rendelet alapján kell eljárni.

Amennyiben az építkezések során váratlanul régészeti lelet, jelenség kerül elő nyilvántartott lelőhely területén kívül, a bejelentési kötelezettség és a folyó munkálatok leállítása a felfedezőre, a tulajdonosra, a beruházóra, építetőre, a kivitelezőre, a tevékenység felelős vezetője egyaránt vonatkozik. A jegyző útján értesíteni kell a megfelelő hatóságokat (örökségvédelmi hivatal: Forster Központ, területileg illetékes feltárássra jogosult intézmény (székesfehérvári Szent István Király Múzeum), örökségvédelmi hatóság: Fejér Megyei Kormányhivatal Székesfehérvári Járási Hivatal - Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály) gondoskodni kell a terület őrzéséről.”

A hatályos örökségvédelmi törvényeket, rendeleteket és szükséges intézkedések a 3. mellékletben olvashatók.

NYILATKOZAT

Alulírott, Somogyi Krisztina, régész-muzeológus nyilatkozom, hogy a Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelmi Főosztálya által kiadott, 15-023 nyilvántartási számú engedély birtokában régészeti szakterületen szakértői tevékenység végzésére, ezen belül hatástanulmány készítésére jogosultsággal rendelkezem. A hatástanulmányban tervezett megoldások megfelelnek az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BANNER 1956

János Banner: Die Péceler Kultur. Archaeologia Hungarica XXXV, Budapest 1956.

FITZ 1970

Fitz Jenő: A római kor Fejér megyében. In: Fejér megye története az őskortól a honfoglalásig I. (főszerk.: Fitz Jenő, szerk.: Makkay J.) Székesfehérvár 1970.

FÜLEP 1949

Fülep Ferenc: Rómaikori kocsitemetkezés Vajtán. Archeológiai Értesítő 76. 1949. 40-54.

KISS 1988

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II. Budapest 1988.

KOVÁCS 2003

Kovács Adrienn: Vajta község története a kezdetektől a török korig 2003. Szakdolgozat. Közöletlen. SZIKM Adattár: AD/7837-2008

MAKKAY 1970

Makkay János: A kőkor és a rézkor Fejér megyében. In: Fejér megye története az őskortól a honfoglalásig I. (főszerk.: Fitz Jenő, szerk.: Makkay J.) Székesfehérvár 1970.

MAROSI 1932

Marosi Arnold: Kirándulás Vajtára. In: Székesfehérvári Szemle. 1932. 50. oldal. Múzeumi Értesítő

PETRES – FITZ 1956

F. Petres Éva – Fitz Jenő: Fejér megye rövid története. I. rész: A legrégebbi időktől a honfoglalás koráig. István Király Múzeum Közleményei B. sorozat 3. szám (szerk.: Fitz Jenő) 1956.

MELLÉKLETEK:

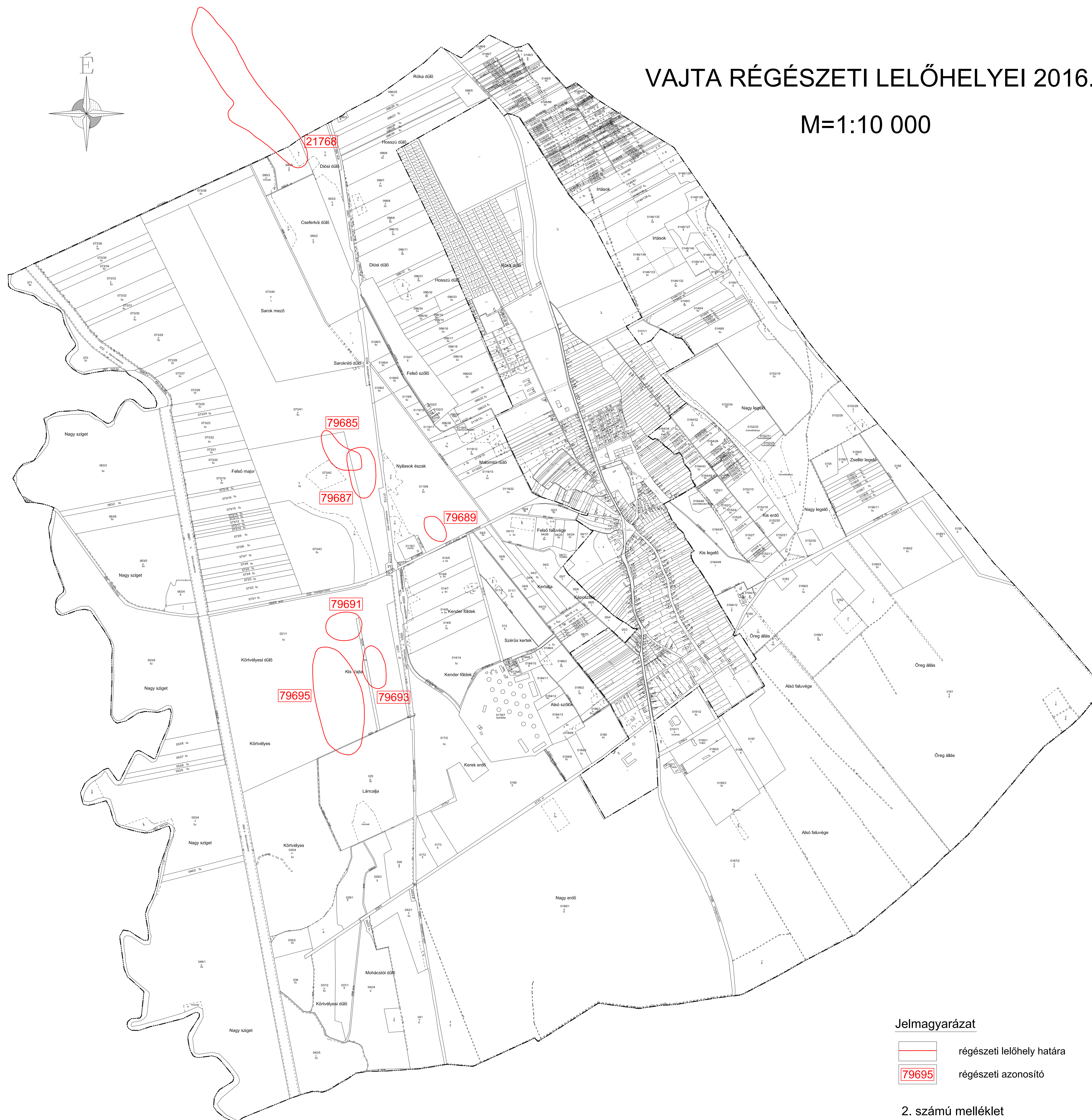
1. melléklet: Vajta község nyilvántartott régészeti lelőhelyei
2. melléklet: Vajta község nyilvántartott régészeti lelőhelyeinek kataszteri térképi ábrázolása
3. melléklet: Kulturális örökségvédelmi, régészeti törvények, rendeletek, fogalmak
4. melléklet: Vajta község közigazgatási területén készített fotók

1. melléklet: Vajta község nyilvántartott régészeti lelőhelyei

azonosító	LELŐHELY NEVE	HRSZ	KUTATÁSTÖRTÉNET, LH. ÁLLAPOTA, TSZT BESOROLÁS, ÉRINTETTSÉG, EGYÉB MEGJEGYZÉSEK
79685	Nyilaki-dűlő I.	073/41, 42	terepbejárás 2010, Stibrányi Máté (MNM-NÖK), Sároboárdi kistérség TÉKA program (SZIM Adattár: 108185/2011) bolygatott, ált. mg-i terület: szántó, a talajművelés veszélyezteteti tervezési ill. akcióterület nem érinti
79687	Nyilaki-dűlő II.	073/41, 42	terepbejárás 2010, Stibrányi Máté (MNM-NÖK), Sároboárdi kistérség TÉKA program (SZIM Adattár: 108185/2011) bolygatott, ált. mg-i terület: szántó, a talajművelés veszélyezteteti tervezési ill. akcióterület nem érinti
79689	Vízmű mellett	0119/8	terepbejárás 2010, Stibrányi Máté (MNM-NÖK), Sároboárdi kistérség TÉKA program (SZIM Adattár: 108185/2011) bolygatott, ált. mg-i terület: szántó, talajművelés veszélyezteteti tervezési ill. akcióterület nem érinti
79691	Téglaházi-dűlő I.	021/1, 022/4	terepbejárás 2010, Stibrányi Máté (MNM-NÖK), Sároboárdi kistérség TÉKA program (SZIM Adattár: 108185/2011) erősen bolygatott, szétszántott, ált. mg-i terület: szántó, talajművelés veszélyezteteti tervezési ill. akcióterület nem érinti
79693	Téglaházi-dűlő II.	021/1, 022/4	terepbejárás 2010, Stibrányi Máté (MNM-NÖK), Sároboárdi kistérség TÉKA program (SZIM Adattár: 108185/2011) erősen bolygatott, szétszántott, ált. mg-i terület: szántó, a talajművelés veszélyezteteti tervezési ill. akcióterület nem érinti A SZIKM Adattárában fellelhető dokumentumok (SZIKM Ad. 5006/88, 5008/88, 5007/88, 5009/88) alapján úgy tűnik, hogy ezen a dombon (bizonytalan, hogy éppen a 79693 lh. jelölt határain belül vagy nem) kerülhettek elő 1935-ben a római kori kelta kocsi- és lótemetkezés, illetve további 3 csontvázas sír, amikor a területen szőlőültetvény volt. Az 1948. évi kutatóárkózás nem eredményezett további sírokat. Ugyanakkor a keleti domboldalon közel a vasúthoz Fülöp Ferenc földjén bronzkori hamvasztásos urnatemető maradványait figyelték meg. (Ez az ásatási terület lehetett a 79693 lh területén, a vasúti híd mint megadott fix pont alapján.) 1961-ben Fitz Jenő végzett hitelesítő ásatást, de a lelőhelyet nem találta meg. (Ez az ásatási helyszín feltehetően északabbra volt az 1948. évitől, közelebb a vasútállomáshoz, a 79691. lh. jelölt határától kissé ÉK-re.) A bronzkori hamvasztásos síroknak, telepnek már nem találták nyomát, a szőlő alá forgatás elpusztíthatta, az 1935. utáni lakossági bolygatás pedig a római kori kelta sírok környezetét (további sírokat) dülta fel.

79695	Vajta II.	021/1, 024 út, 025	terepbejárás 2010, Stibrányi Máté (MNM-NŐK), Sárbogárdi kistérség TÉKA program (SZIM Adattár: 108185/2011) A Fitz Jenő-féle 1961-es hitelesítő ásatás idején végzett terepbejáráson az akkor kutatás alatt lévő őskori lelőhelytől DNy-ra húzódó dombháton római, középkori telepnyomot találtak (SZIKM Ad. 5006/88). Ez nagy valószínűséggel megegyezik a 79695 lh-el, amelyik a hosszabbik és magasabb vonulat a dűlőben. A templomos faluhelyre K. Németh András hívta fel Stibrányi Máté figyelmét. S. Máté a közvetlenül a Sárvíz egyik meandere fölé magasodó jellegzetes szigetszerű dombhát teljes területén mintegy 700 m hosszúságban intenzíven talált 14-15. századi kerámiát. A dombhát teraszos felső részének déli felén jelentkező habarcsos kövek és embercsontok jelzik a templom helyét. (Helyszínelés 2008. közöletlen adat Stibrányi M. doktori disszertációjából.) Kérem felvenni ezt a megfigyelést a Forster adatbázisba a tárgyalt lelőhelyhez, mert a SZIKM Adattári anyagában nincsen szó templomot jelző jelenségekről!! erősen bolygatott, folyamatosan szántott, ált. mg-i terület: szántó, a talajművelés veszélyezteteti tervezési ill. akcióterület nem érinti
21768	Cece-Papdomb	a vajtai határba eső déli vége: 093/2	Az ÉNy-DK-i irányú vonulaton elnyúló lelőhely déli vége tartozik a jelenlegi vajtai határba az adatszolgáltatás alapján. Ez a rész erdővel fedett, részben rét, legelő. tervezési ill. akcióterület nem érinti Javaslom, hogy a Forster Központ ellenőrizze és javítsa a hrsz-okat, mert az aktuális, rendelkezésemre álló kataszteri térképen 090/5 is szerepel.

M=1:10 000

Jelmagyarázat

- régészeti lelőhely határa
 régészeti azonosító

2. számú melléklet

3. melléklet: Kulturális örökségvédelmi, régészeti törvények, rendeletek, fogalmak

1997. évi CXL. törvény „A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

2001. évi LXIV. törvény „A kulturális örökség védelméről”

2012. évi CXCI. törvény a kulturális örökségvédelemmel kapcsolatos egyes törvények módosításáról

2012. évi CLII. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény módosításáról

2014. évi CVI. törvény a A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény és az azzal összefüggő törvények módosításáról

191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról

345/2012 (XII.6.) Korm. rendelet – egyes közlekedésfejlesztési projektekkal összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánításáról és az eljáró hatóságok kijelöléséről

144/2013 (V.14.) korm. rendelet a Nemzeti Örökség Intézete létrehozásáról

439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről

13/2015. (III. 11.) MvM rendelete a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól

14/2015. (III. 11.) MvM rendelet a nagyberuházást megelőző régészeti feltárás végzésére jogosult intézmények és a feltárásban alvállalkozóként részt vevő szervezetek akkreditálásának szabályairól és eljárásrendjéről

38/2015. (III.11.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról

2006. évi LIII. törvény a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű beruházások megvalósításának gyorsításáról és egyszerűsítéséről

- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, 23. § a földvárak, halmok védelméről rendelkezik
- 1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és mezeti őrszolgálatról

- 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről
- 312/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet az építésügyi és építésfelügyeleti hatósági eljárásokról és ellenőrzésekről, valamint az építésügyi hatósági szolgáltatásról

- 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól
- 2007. évi CXXIII. törvény a kisajátításról
- 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról

- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről, 177§ (3) kulturális örökség védett elemének gondatlanul való megsemmisítése, megrongálása, elvitele, áthelyezése, elmozdítása szabálysértés
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 357 § műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása, 358 § védett kulturális javakkal való visszaélés, orgazdaság 378. § (3) b) pont

314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről

A régészeti lelőhelyekre, feltárásokra vonatkozó jogszabályok, intézkedések

2001. évi LXIV. törvény:

3. § A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését - e védelemmel összhangban kell végezni.

8. § (1) A Magyarország határain belül a föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon, és e törvény erejénél fogva védelem alatt áll.

9. § A régészeti lelőhelyeket - a fenntartható használat elvének figyelembevételével - csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak.

10. § (1) A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni.

(2) A régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük.

11. § *A nyilvántartott régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.*

19. § *(1) A földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyoni kitermelését is (a továbbiakban együtt: fejlesztések, beruházások), a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.*

(2) A régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el.

(3) *A régészeti feltárások költségeit - a mentő feltárás, valamint a 23/F. § (6) bekezdésében foglalt eset kivételével - a 10. § (1) bekezdésére figyelemmel annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált.*

(4) A régészeti feladatellátás hatósági ár alapján végezhető. A hatósági ár képzésének szabályait, módját és mértékét jogszabály határozza meg. A hatósági árra vonatkozó szabályokat évente felül kell vizsgálni. **(A régészeti feladatellátás költségeire vonatkozó hatósági árak: 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 5. melléklet)**

39/2015. (III. 11.) Korm. rendeletben a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre és a régészeti feltárás elvégzésére vonatkozó általános követelmények szerint:

4. § (1) A nyilvántartott régészeti lelőhelyen állapotromlással járó tevékenység csak a Kötv. és e rendelet alapján, valamint az e rendeletben meghatározott engedéllyel végezhető.

(2) A nyilvántartott régészeti lelőhely állapotromlásának minősül a réteg vagy rétegsor átvágása, a történeti összefüggés megszüntetése, a régészeti leletek eredeti helyükről történő elmozdítása régészeti feltárás nélkül.

(3) A földmunkával járó beruházással el kell kerülni

a) a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyet,

b) a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyet és

c) az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emléket.

(4) A lelőhely állapotváltozásával járó régészeti feltárás esetén előnyben kell részesíteni az eredeti rétegsort és történeti összefüggést tartalmazó lelőhelyrész megtartását.

65. § A hatóság a 4. § (3) bekezdésben meghatározottaktól eltérően rendelkezhet, ha a földmunkával járó beruházás

a) örökségvédelmi vagy természetvédelmi célból vagy

b) belterületen valósul meg.

Védett lelőhelyekre vonatkoznak: 2001. évi LXIV. törvény 12-18. §

Fémkereső műszer használatára vonatkozik:

2001. évi LXIV. törvény 20/A §,

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 10. §

Megelőző feltárás

Fogalma: 7 § 13. írásbeli szerződés alapján, tudományos módszerrel végzett régészeti feladatellátás (régészeti megfigyelés, próbafeltárás, teljes területű feltárás), amely a földmunkával járó fejlesztések, beruházások által érintett, nyilvántartott régészeti lelőhelyek feltárására irányul, kivéve a nagyberuházást.

22. § (1) *A nyilvántartott régészeti lelőhelynek a beruházással kapcsolatos földmunkával érintett részén megelőző régészeti feltárást kell végezni.*

(2) A földmunkával járó beruházások előkészítése során előzetes régészeti dokumentáció készíthető, különösen a földterület-kiválasztáshoz és nyomvonal-kijelöléshez. Nem nagyberuházás esetén a beruházó az előzetes régészeti dokumentáció készítésével a feltárássra jogosult intézményt bízhat meg.

(3) A nyilvántartási adatok és - ha rendelkezésre áll - az előzetes régészeti dokumentáció adatai, valamint a beruházás régészeti örökségre gyakorolt hatása alapján a védettségi fokozat figyelembevételével a hatóság - jogszabályban meghatározottak szerint - a megelőző feltárás keretében előírhat régészeti megfigyelést ír elő /aa)-ae) pontokban/ próbafeltárást (ba)-bc) pontokban, teljes felületű feltárást /c-d) pontokban leírt esetekben.

22§ 5. pontja felsorolja azokat a múzeumokat, intézményeket, amelyek megelőző feltárást végezhetnek.

23/A. § A régészeti örökség védelme és a fejlesztések, beruházások hatékonyabb megvalósítása érdekében a nyilvántartott régészeti lelőhelyen kívüli földmunka esetén a régészeti feltárássra a 22. § (10)-(11) bekezdésében foglalt követelmények szerinti szerződés köthető.

Nagyberuházás

7 § 20. *Nagyberuházás:* az alábbi, földmunkával járó beruházás:

- a) a bruttó 500 millió forintos értékhatárt meghaladó teljes bekerülési költségű beruházás,
- b) a Kormány által rendeletben nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánított beruházás,
- c) a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. által kezelt beruházás,
- d) a védmű-, töltés- és a 2500 hektár alapterületet meghaladó árapasztótározó-építés, vagy
- e) azon közérdekű célú beruházás, amelynek megvalósítása érdekében a kisajátításról szóló törvény szerint kisajátítást végeztek.

7 § 3. **Előzetes régészeti dokumentáció:** valamely terület régészeti érintettségének tisztázására, a régészeti örökség elemeire vonatkozó ismeretek (különösen a lelőhely jellegének, korának, kiterjedésének és intenzitásának) megszerzésére és pontosítására szolgáló, valamint az ebből következően elvégzendő régészeti feladatellátás formájának, idő- és költségvonzatainak meghatározásához hozzájáruló, az ismert adatok és források feldolgozásával, a lelőhely állapotában maradandó változással nem járó műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, terepbejárás és próbafeltárás alkalmazásával készült dokumentum.

23/B. § (1) Nagyberuházáshoz kapcsolódó régészeti feladatellátásra - beleértve az előzetes régészeti dokumentáció készítését - a megelőző feltárássra vonatkozó szabályokat a 23/C-23/F. §-ban foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

23/C. § (1) Nagyberuházás esetén előzetes régészeti dokumentációt kell készíteni.

(2) *Előzetes régészeti dokumentációnak minősül az öt évnél nem régebbi örökségvédelmi hatástanulmány, ha a tartalmát és az elkészítéséhez alkalmazott módszereket tekintve megfelel az előzetes régészeti dokumentáció fogalmi feltételeinek, és alkalmas az elvégzendő régészeti feladatellátás módjának, valamint idő- és költségvonzatának meghatározására.*

(3) Az előzetes régészeti dokumentációt a beruházóval kötött írásbeli szerződés alapján a Hivatal (Értsd: Forster Központ) készíti el.

Egyszerűsített előzetes régészeti dokumentáció

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet **20. §** (1) Egyszerűsített előzetes régészeti dokumentációt kell készíteni, ha a beruházás jellege próbafeltárás végzését nem indokolja, vagy azt nem teszi lehetővé. Az egyszerűsített előzetes régészeti dokumentáció készítésére a próbafeltárás kivételével a Kötv. 23/C. §-át kell alkalmazni.

(2) Egyszerűsített előzetes régészeti dokumentáció készíthető különösen az alábbi esetekben:

- a) *kerékpárút létesítése,*
- b) két méternél keskenyebb nyomvonalas közművek létesítése, kiváltása, áthelyezése,
- c) légvezeték oszlopának létesítése,
- d) *beépített területen,*
- e) hulladéklerakó rekultivációja,
- f) a két méter szélességet szakaszokban sem meghaladó, pálya- és ívkorrekció nélküli 11,5 tonnás burkolat-megerősítés,
- g) belterületi aszfaltos környezetben körforgalmak építése,
- h) helyben cserés vasúti felújítások,
- i) természetes és mesterséges vízfolyások mederrendezése,
- j) vasúti vagy közúti töltést érintő munkálatok.

Mentő feltárás

Fogalma: 7 § 14. régészeti emlék vagy lelet régészeti feltáráson kívüli, váratlan előkerülése során alkalmazandó, a közvetlenül érintett elemek szakszerű megmentésére irányuló azonnali beavatkozás.

24. §-(1) A régészeti emlékek és leletek előkerülése esetében is gondoskodni kell a régészeti örökség elemeinek helyszíni megőrzéséről. Ha a helyszíni megőrzésre nincs lehetőség, mentő feltárást kell végezni. Mentő feltárás elvégzésére a 22. § (5) bekezdése szerinti intézmény jogosult.

(2) *Ha régészeti feltárás nélkül régészeti emlék, lelet vagy annak tűnő tárgya kerül elő, a felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építtető vagy a kivitelező köteles*

a) az általa folytatott tevékenységet azonnal abbahagyni,

b) a jegyző útján a Hivatalnak azt haladéktalanul bejelenteni, amely arról haladéktalanul tájékoztatja a mentő feltárás elvégzésére a 22. § (5) bekezdése szerint feltárásra jogosult intézményt és a hatóságot, valamint

c) a tevékenységet szüneteltetni, továbbá a helyszín és a lelet őrzéséről - a felelős őrzés szabályai szerint - a feltárásra jogosult intézmény intézkedéséig gondoskodni.

(3) A feltárásra jogosult intézmény köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan - az elvárható ütemben - végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni.

(4) Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a hatóság hivatalból vagy a Hivatal javaslatára ideiglenesen védetté nyilváníthatja a földterületet.

26. §-A korábban ismeretlen, régészeti nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhely, illetve lelet feltáráson kívüli felfedezője vagy bejelentője jogszabályban meghatározottak szerint elismerésben részesíthető.

Régészeti érdekű területen előkerülő lelet, jelenség esetén a mentő feltárásokra vonatkozó szabályok érvényesek.

Örökségvédelmi bírság:

191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról, módosítása: 38/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 2. § 2001. évi LXIV. törvény 82-85 §

Néhány kiemelt fogalom:

A régészeti lelőhelyek */Régészeti lelőhely:* földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatók. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 35./ kategóriái:

Nyilvántartott régészeti lelőhely: a közhiteles nyilvántartásba vett, e törvény alapján általános védelem alatt álló régészeti lelőhely. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 22.)

Védetté nyilvánított régészeti lelőhely: miniszteri döntéssel, határozattal vagy e törvény alapján miniszteri rendelettel védetté nyilvánított kiemelkedő történeti és kulturális jelentőségű, nyilvántartott régészeti lelőhely. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 45.)

Régészeti védőövezet: a védetté nyilvánított régészeti lelőhely környezete, amely biztosítja annak fenntarthatóságát, megközelíthetőségét, tájképi védelmét. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 38.)

Nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhely: olyan régészeti lelőhely, amely megjelenésével környezetének meghatározó tájképi eleme (így különösen erőd, erődítés, vár, templom maradványai, továbbá jellemzően természeti védelem alatt is álló földvár, halomsír, kunhalom, a domborzatból kiemelkedő, többszörösen rétegzett tell-település (39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 2. § 3.)

Régészeti lelet: a régészeti örökség érzékelt, felfedezett, feltárt - jellegénél fogva - ingó eleme, függetlenül attól, hogy eredeti helyéről, összefüggéseiből, állapotából elmozdult, elmozdították-e vagy sem. Nem minősülnek régészeti leletnek a régészeti korú tárgyak. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 33.)

Régészeti feltárás: tudományos módszerrel végzett tevékenység (régészeti megfigyelés, terepbejárás, próbafeltárás, megelőző feltárás, mentő feltárás, tervásatás, műszeres lelet- és lelőhely-felderítés, beleértve a fémkereső műszer használatát), amelynek célja a régészeti örökség elemeinek felkutatása. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 30.)

Régészeti megfigyelés: a beruházás földmunkájának régész által a helyszínen történő folyamatos figyelemmel kísérése, szükség esetén a régészeti bontómunka elvégzése és dokumentálása. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 36.)

Terepbejárás: minden olyan felszínen végzett kutatás, adatgyűjtés és kiértékelő dokumentálás, amely a régészeti örökség nem ismert elemének felfedezésére vagy a régészeti lelőhely állapotának ellenőrzésére, illetve azonosítására irányul, függetlenül attól, hogy együtt jár-e a leletek összegyűjtésével vagy sem. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 41.)

Műszeres lelőhely- és leletfelderítés: a légi felvételezés, a föld és víz alatti építmények és tárgyak vagy azok maradványainak, lenyomatainak geofizikai úton történő felmérése, a fémkereső műszerrel (detektorral) végzett lelettérképezés vagy -gyűjtés, geodéziai felmérés, és minden egyéb műszerrel folytatott olyan tevékenység, amely régészeti lelőhelyek vagy leletek felderítésére irányul. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 19.)

Elfedés: a feltárással nem kerülő régészeti lelőhely, lelőhelyrész fizikai védelmét jogszabályban meghatározott módon biztosító műszaki megoldások régészeti megfigyelés mellett történő megvalósítása, amelyek visszabonthatóak, az esetleges későbbi, teljes felületű feltárás lehetőségét nem csökkentik vagy akadályozzák. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 2.)

Beruházó: beruházási, fejlesztési, bontási, helyreállítási vagy felújítási tevékenység engedélyezését kérelmező vagy azt végző természetes vagy jogi személy, illetve gazdasági társaság vagy annak megbízottja vagy felhatalmazottja, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált. (2001. évi LXIV. törvény 7.§. 1.)

A Hatóság és feladatai

Vajta község közigazgatási területén a **Fejér Megyei Kormányhivatal Székesfehérvári Járási Hivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Osztálya** az illetékes első fokú örökségvédelmi hatóság (39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 3 § a) és 1. melléklet)

2001. évi LXIV. törvény, 62-64 §, előzetes tájékoztatás, hatósági nyilatkozat 65 §, hatósági kötelezés: 67.§, nyilvántartás 71-74. § stb.

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 63 § (2):

A hatóság szakhatósági hatáskörében a nyilvántartott régészeti lelőhelyet, a régészeti védőövezetet, a nyilvántartott műemléki értéket, a műemléket, a műemléki környezetet, a műemléki jelentőségű területet és a történeti tájat vagy világörökségi területet érintő ügyben **az ügyfélnek az eljárás megindítása előtt benyújtott kérelmére előzetes szakhatósági állásfoglalást ad ki, amely a kibocsátásától számított hat hónapig használható fel.**

A Hivatal és feladatai

199/2014. (VIII. 1.) Korm. rendelet: a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központról

5. § (1) A Nyilvántartási Iroda a Kormány által kijelölt első fokú kulturális örökségvédelmi hatóságként a Kötv. 71. § (1) bekezdése szerint ellátja

a) a régészeti lelőhelyek, b) a régészeti feltárási engedélyek és a feltárási dokumentációk, c) a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek, d) a műemléki értékek, a műemlékek, műemléki jelentőségű területek, műemléki környezetek és történeti tájak, e) a világörökségi területek és a világörökségi várományosi helyszínek központi, közhiteles nyilvántartás elektronikus adatkezelésével kapcsolatos hatósági és szakmai feladatokat.

(2) A Nyilvántartási Iroda az Országos Építésügyi Nyilvántartást (a továbbiakban: OÉNy) vezető szervezet, az örökségvédelmi hatóság, az építésügyi hatóság, a földhivatalok, a jegyző, a főjegyző, valamint a feltárási joggal rendelkező intézmények számára elektronikus hozzáférést biztosít az általa kezelt, a régészeti örökség és a műemléki értékek védelmével összefüggő feladataik ellátásához szükséges adatokhoz.

6. § d) a Kötv. 7. § 20. pontja szerinti nagyberuházás (a továbbiakban: nagyberuházás) esetén a beruházó megbízásából előzetes régészeti dokumentációt készít, ennek részeként próbafeltárást végez,

e) ellátja a nagyberuházáshoz kapcsolódó régészeti előkészítés és koordináció feladatait,

13/2015. (III. 11.) MvM rendelet 2. § (2) *Régészeti lelőhely nyilvántartásba vételét feltárással jogosult intézmény vagy az örökségvédelmi hatóság (a továbbiakban: hatóság) kezdeményezheti a ... meghatározott adattartalmú lelőhely-bejelentő adatlap benyújtásával a Forster Gyula Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központnál. A nyilvántartásba vételi javaslat közérdekű bejelentésnek minősül. A régészeti lelőhely nyilvántartásba vételére irányuló eljárás hivatalból is indulhat.*

Örökségvédelmi hatástanulmány

2001. évi LXIV. törvény 85/A. § (1) Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési koncepciójának kidolgozása során. Ha a településfejlesztési koncepció készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni. Nem kell örökségvédelmi hatástanulmányt készíteni, ha az Étv. 8. § (2) bekezdése szerinti

véleményezési eljárásban az illetékes államigazgatási szerv véleménye szerint a rendezés alá vont terület örökségvédelmi szempontból nem érintett.

(3) A hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készítését írhatja elő jogszabályban meghatározott esetekben.

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 63 § (4) A szakhatósági hatáskörében eljáró hatóság örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését írhatja elő a beruházás előkészítését meghatározó feltételek tisztázása érdekében

a) a bányászati kutatási műszaki üzemi terv jóváhagyása, bányatelek megállapítása és módosítása, védőpillér kijelölése, módosítása, meggyengítése és lefejtése,

b) előzetes környezeti hatásvizsgálat, valamint

c) újrahasznosításra, más célú hasznosításra vagy telekalakításra irányuló földhivatali eljárás esetén, ha előzetes régészeti dokumentáció nem áll rendelkezésre.

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet 68-69§ és 12. melléklet Az örökségvédelmi hatástanulmány és az értékvédelmi terv részletes tartalma

4. melléklet 1. kép: Téglaházi-dűlő északról a kisvajtai buckákkal, előtérben régi folyómeander

4. melléklet 2. kép: Nádor-csatorna a kisvajtai határreßszel

4. melléklet 3. kép: A 79689 lelőhely vonulata a vízművel a szennyvíztelep irányából (ÉÉK-ről)

4. melléklet 4. kép: A vízműtől ÉK-re lévő vonulat a 79689. lelőhellyel

4. melléklet 5. kép: Az egykori Sárvíz-völgy szélén vonulatokkal

4. melléklet 6. kép: A mai Nádor-csatorna, távolban a folyóvölgy fölé magasodó térszín Vajta faluval

4. melléklet, 7. kép: A Malomtói-dűlő DDK-i irányból a Felső-szőlők buckáival

4. melléklet, 8. kép: Belterület részlete a Pálfai útról, az egykori Sárvíz völgy szélén

4. melléklet, 9. kép: A hétvégi üdülőházas terület (ÜH) dél felől a Termálsorról háttérben a buckákkal

4. melléklet, 10. kép: A Kiserdei-dűlő egy jellegzetes vonulattal